

Ikatlong Markahan

Modyul 9: KAUGNAYAN NG PAGPAPAHALAGA AT BIRTUD

Ano ang Inaasahang Maipamamalas Mo?

Sa bawat araw na dumaraan, maraming pagpili ang ginagawa ng tao. Kung anong damit ang isusuot, kung papasok ba o hindi sa paaralan, kung isasauli ang sobrang sukli sa binili sa tindahan at marami pang iba. At sa iyong mga pagpili, mahalagang mahasa ang kakayahan na maging maingat bago isagawa ang anumang kilos. Kasama sa bawat pagpapasiya sa araw-araw ay ang mamili sa pagitan ng TAMA at MALI, MABUTI at MASAMA. Ano ba ang kailangan mo upang matuto kang mamili sa pagitan ng mga bagay na ito? Makatutulong ang aralin na ito upang masagot mo ang tanong na ito.

Sa modyul na ito, inaasahang maipamamalas mo ang mga sumusunod na kaalaman, kakayahan at pag-unawa:

- a. Naipaliliwanag ang pagkakaiba at pagkakaugnay ng birtud at pagpapahalaga
- b. Nakikilala (a) ang mga birtud at pagpapahalaga na isasabuhay (b) ang mga tiyak na kilos na ilalapat sa pagsasabuhay ng mga birtud at pagpapahalaga
- c. Napatutunayan na ang paulit-ulit na pagsasabuhay ng mga mabuting gawi batay sa mga moral na pagpapahalaga ay patungo sa paghubog ng mga birtud (acquired virtues)
- d. Nailalapat sa pang-araw-araw na buhay ang mga tiyak na hakbang sa pagsasabuhay ng mga birtud

Narito ang mga kraytirya ng pagtataya ng awtput mo sa titik d:

- a. May malinaw na listahan ng mga pagpapahalaga at birtud na lilingin sa sarili
- b. May pag-aakma ng kilos sa pagpapahalaga tungo sa paglinang ng birtud
- c. May mga palatandaan na nagpapakita ng pag-unlad sa pagsasabuhay ng birtud
- d. May kalakip na mga paliwanag at patunay ng pagsasabuhay
- e. Patuloy na naitala ang pagsasabuhay sa loob ng 2 linggo

Paunang Pagtataya

Panuto: Basahing mabuti ang mga tanong o pangungusap sa bawat bilang. Isulat ang titik ng pinakaangkop na sagot. Sagutan ito sa iyong kuwaderno.

1. Ano ang moral na birtud na gumagamit ng kilos-loob upang ibigay sa tao ang nararapat para sa kanya: sino man o ano man ang kanyang katayuan sa lipunan?
  - a. Karunungan
  - b. katarungan
  - c. kalayaan
  - d. katatagan
2. Si Kryshna ay nagsisimula ng magdalaga, dumarating na ang pagkakataon na nagpapaalam siya sa kanyang magulang na gagabihin sa pag-uwi sa bahay dahil may mga proyektong kailangang gawin kasama ang kanyang mga kaklase. Kinausap ito nang mabuti ng kanyang magulang upang sabihin na papayagan ito ngunit kailangang makauwi sa itinakdang oras. Kapag hindi niya ito nagawa ay hindi na siya muling papayagan ng kanyang mga magulang. Anong mahalagang aral ang itinuturo sa kanya ng kanyang mga magulang?
  - a. Ang halaga ng pagsasabuhay ng mga birtud
  - b. Ang halaga ng pagtataglay ng moral na integridad
  - c. Tamang paggamit ng kanyang konsensya sa paghuhusga
  - d. Pag-unawa na ang kalayaan ay may kakambal na responsibilidad
3. Alin sa mga sumusunod na pahayag ang hindi totoo tungkol sa halaga (values)?
  - a. Ito ay nagmula sa salitang Latin na valore
  - b. Ito ay obheto ng ating intensyonal na damdamin.
  - c. Ito ay nababago depende sa tao, sa lugar at sa panahon.
  - d. Ito ay nangangahulugang pagiging matatag o malakas at pagiging makabuluhan.
4. Alin sa mga sumusunod na pahayag ukol sa Halagang Pangkultural/Panggawi ang hindi totoo?
  - a. Ito ay halagang nagmula sa loob ng tao.
  - b. Ito ay mga mithiin na tumatagal at nananatili
  - c. Halimbawa nito ay ang pansariling pananaw, opinion, ugali o damdamin.
  - d. Ito ay may layuning makamit ang mga dagliang pansarili o pampangkat na tunguhin
5. Ano ang pinakanatural at pinakamahalagang tagapagpaganap ng pagpapahalaga?
  - a. Pamana ng Kultura
  - b. Mga Kapwa Kabataan
  - c. Pamilya at Pag-aaruga sa anak
  - d. Guro at Tagapagturo ng relihiyon
6. Tukuyin kung alin sa mga sumusunod na pangungusap ang TAMA.
  - a. Kapag hindi nagtagumpay ang isang tao sa pagtugon sa isang halaga hindi lang ang halaga ang nasisira kundi pati ang taong hindi tumutugon dito.
  - b. Kahit pa napababayaan ng isang tao ang kanyang katawan at kalusugan dahil sa pagtulong sa kapwa nanatili pa ring mabuti ang kanyang gawain

- c. Ang sino man, bata man o matanda ay may sapat ng kakayahang bumuo ng kanyang sariling pagkatao at magkamit ng mataas na antas ng halaga.
  - d. Lahat ng nabanggit
7. Alin sa mga sumusunod na pahayag ang hindi totoo tungkol sa birtud?
- a. Ang birtud ay laging nakaugnay sa pag-iisip at kilos ng tao.
  - b. Ang salitang birtud ay galing sa salitang Latin na virtus o vir.
  - c. Ang birtud ay natural lamang na taglay ng lahat ng nilikha ng Diyos.
  - d. Ang gawi ay bunga ng paulit-ulit na pagsasakilos na nakamit dahil sa pagsisikap.
8. Masasabi lamang na tunay na naging epektibo ang edukasyon sa pagpapahalaga sa tahanan kung:
- a. tunay na nabubuo ang magandang relasyon ng magulang at ng kanilang mga anak
  - b. nasiguro ng magulang na ang lahat ng kanilang mga anak ay matagumpay na naisasabuhay ang parehong halaga na kanilang itinuro
  - c. walang sino man sa kanilang mga anak ang hindi naisasabuhay ang pagiging maingat sa kanilang mga paghuhusga
  - d. lahat ng nabanggit
9. Sa paanong paraan nagkakaroon ng kaugnayan ang halaga at birtud?
- a. May kaugnayan ang halaga at birtud dahil pareho lamang itong naghahangad ng kabutihan para sa tao.
  - b. Kung nakikita ng tao na ang isang birtud ay may malaking tulong sa kanyang pagkatao pagyayamanin niya ito at pahahalagahan.
  - c. Kung nakikita ng tao na ang isang bagay ay mahalaga tutukuyin niya ang angkop na birtud na mas makapagpapayaman dito.
  - d. Matatawag lamang na mahalaga ang isang bagay kung ito ay ginagabayan ng lahat ng mga birtud.
10. Ang mga sumusunod ay katangian ng ganap na halagang moral maliban sa:
- a. Ito ay nagmumula sa labas ng tao.
  - b. Ito ay pangkalahatang katotohanan na tinatanggap ng tao bilang mabuti at mahalaga.
  - c. Ito ay maaaring pansariling pananaw ng tao o kolektibong paniniwala ng isang pangkat ng tao
  - d. Ito ay ang mga prinsipyong etikal na pinagsisikapang makamit ng tao at mailapat sa kanyang pag-araw-araw na buhay.

PAGTUKLAS NG DATING KAALAMAN

unang modyul, nabasa o napanood mo ang kuwentong Alice's Adventure in Wonderland ni Lewis Carroll. Bagama't pambata ang kuwento, kapupulutan ng aral ang mensahe nito lalo na kung makikita mo ang iyong sarili sa situwasyon o pangyayari sa kuwento. Sadyang kawili-wili ang magbasa. Matataya mo sa bahaging ito ang iyong kakayahang magsuri kung ano ang kahalagahan ng pagpili ng kilos na gagawin at ang kaugnayan ng pagpapahalagang taglay ng tao sa pagpiling ito.

Ang kuwento ng Alice's Adventure in Wonderland ay kuwento ng isang batang babae na napunta sa lugar ng pantasya at nagkaroon ng maraming karanasan mula sa kanyang paglalakbay. Bahagi ng kuwentong ito ang pagharap ni Alice sa pusang si

Cheshire upang magtanong nang ang kanyang tinatahak na daan ay nagsanga. Tunghayan mo ang usapang ito ng dalawa.

<http://www.alice-in-wonderland.net/alice2a.html>, hinango Jan. 4, 2012

“Maaari mo bang ituro sa akin ang daan na narapat kong tahakin mula rito?”

tanong ni Alice sa pusang si Cheshire.

“Depende iyan sa nais mong puntahan at nais mong marating.” Tugon ng pusa.

“Wala naman akong partikular na lugar na nais puntahan.” Ani Alice

“Kung gayun, hindi mahalaga kung aling daan ang iyong tatahakin.” Sagot ng pusa
“Ang mahalaga lang makarating ako KAHIT SAAN”, dagdag na paliwanag ni Alice.

“Siguradong mangyayari iyon; maglakad ka lang nang maglakad.”

Kumusta? Naunawaan mo ba ang bahaging ito ng kuwento? Ngayon sagutin mo ang mga tanong sa ibaba. Isulat ang iyong sagot sa iyong kuwaderno. Pumili ng isang kaibigan o kapamilya na maaari mong makausap upang ibahagi sa kanya ang iyong sagot. Hayaan din siyang magbigay ng kanyang opinyon o sagot sa parehong mga tanong.

Mga Tanong:

1. Bakit kailangang pumili ni Alice?
2. Bakit kailangang may pagbabatayan kung alin ang pipiliin?
3. Ano ang magiging kahihinatnan kung patuloy na maglalakbay si Alice na walang siguradong patutunguhan?
4. Bilang isang kabataan, anong pagpipili ang karaniwan mong ginagawa?
5. Ano ang pinagbabatayan mo ng iyong pagpili?
6. Ano ang kaugnayan ng pagpapahalaga ng tao sa kanyang pagpili? Iipaliwanag.

Ano ang natuklasan mo sa pag-uusap na ito?
Kawili-wili hindi ba? Hindi ka lang basta't
nakikipagkuwentuhan dahil may saysay ang inyong pinag-
uusapan. Higit pa dito nalilinig din ang inyong magandang

PAGLINANG NG MGA KAALAMAN, KAKAYAHAN AT PAG-UNAWA

Nais mo bang malaman ang karanasan ng isang kabataang katulad mo? Sa naunang gawain, sinubukan mong kilalanin ang kahalagahan ng pagpili at ang pagkakaroon ng batayan sa pagpili ng kilos na gagawin; gayundin ang kaugnayan ng taglay na pagpapahalaga ng isang tao sa pagpiling ito. Sa bahaging ito, tutuklasin mo kung ano ang pinahahalagahan ng tauhan sa kuwentong iyong babasahin. Alamin mo din kung ano ang nalinang sa kanyang pagkatao makamit lamang ang kanyang pinahahalagahan. Handa ka na ba?

Ang Aking Pinahahalagahan at Nalinang na Birtud

Pitong magkakapatid sina Joven. Gumagawa ng banig ang kanyang ina samantalang walang permanenteng trabaho ang kanyang ama dahil sa karamdaman nito. Dahil sa kahirapan hindi sila nakapagpagawa ng isang disenteng bahay. Tagpi-tagpi ang dingding nito, bagamat yero ang bubong ay may mga butas. Masikip para sa siyam na tao ang maliit na espasyo ng bahay na nagsisilbing sala, kusina, kainan at tulugan ang buong kabahayan. Sa gabing maulan, magugulantang ang pamilya sa buhos ng ulan sa kanilang higaan kaya't inuumaga silang nakaidlip nang nakaupo habang nakapayong at kalong ang nakababatang kapatid.

Sa umagang may pasok sa eskuwelahan, bagama't hindi siya napakaaga hindi naman siya nahuhuli mula sa isa at kalahating kilometrong paglalakad mula sa kanilang bahay hanggang sa eskuwelahan. Malinis siyang manamit kahit pa nag-iisa lamang ang kanyang pantalon at polo na pangpasok na kailangan niyang labhan sa hapon upang magamit niya kinabukasan. Ipinagpapasalamat niya na mayroon siyang isang pares ng sapatos na bigay ng kaibigan ng kanyang ama. Sa tanghalian, nakakaraos ang kanyang pagkain mula sa tirang baon ng kanyang mga kaklase na ibinabahagi sa kanya.

Sa kabila nang lahat ng ito, masayahin, masigla at puno ng buhay si Joven. Matalino, nangunguna sa talakayan, matataas ang marka at magaling na pinuno. Hindi mababakas sa kanya na pinagdaraan niya ang mga sakripisyong nabanggit dahil sa kanyang positibong pagtingin sa buhay. Dahil sa angking talino sa pagguhit, binabayaran siya ng kanyang mga kamag-aral sa *drawing* na pinapagawa nila. Dahil matalino, nagpapaturo ang mga anak ng kanilang kapitbahay sa kanilang mga aralin at inaabutan siya ng mga magulang nila ng

kaunting halaga. Sampung piso man ito o limampung piso, ibinibigay niya ito sa kanyang ina pandagdag sa kanilang gastusin. May mga araw na walang pasok na kailangan niyang magmaneho ng *Sikad-sikad* (pedicab na de padyak) para matulungan ang pamilya at matustusan ang ilang pangangailangan sa pag-aaral nilang magkakapatid. Niyaya din siya ng kanyang mga kaibigan sa ilang mga lakaran subali't mas pinipili niya ang makauwi agad at makatulong sa kanyang ina at magawa ang mga gawain.

Ang liwanag na tumatagos mula sa siwang ng kanilang dingding na nagmumula sa ilaw ng kanilang kapitbahay ang tanging tanglaw nila sa gabi. Wala man silang mesa at upuan, hindi ito sagabal sa kanyang pag-aaral. Kahit minsan hindi siya pumasok ng klase nang hindi gawa ang takdang aralin at walang proyekto. Ang poste ng ilaw sa kalyeng malapit sa kanilang bahay ang naging saksi ng kaniyang pagpupursigi.

Mga Tanong:

1. Ano ang pinahahalagahan ni Joven sa buhay na nais niyang abutin?
2. Ano-ano ang kanyang mga pinagdaanan sa buhay na makahahadlang sa kanya sa pag-abot nito?
3. Ano-ano ang ginawa niya upang malampasan ito?
4. Ano ang nalinang sa kanyang pagkatao dahil dito?
5. Paano nagkakaugnay ang pinahahalagahan ng tao sa kilos o gawain niya?

Gamitin mo ang tsart sa ibaba sa pagsagot sa mga tanong na ito.

Pinahahalagahan:		
Mga Sagabal:	Paraang ginawa upang malampasan:	Gawi na nalinang:
Kaugnayan ng pinahahalagahan at gawi na taglay:		

Katulad ni Joven, ikaw din ay may pinahahalagahan sa buhay na nais makamit. Ang iyong pagsisikap sa pagkamit nito ay makatutulong sa paglinang ng iyong mabuting gawi. Walang duda, kaya mong patuloy na maging mabuting tao!

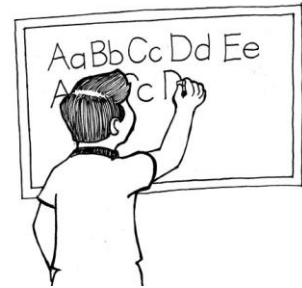

PAGPAPALALIM

BIRTUD (*VIRTUE*) AT PAGPAPAHALAGA

Gusto mo bang maging tunay na mabuting tao?
Malaki ang maitutulong ng babasahing ito para sa iyo.

Masisiguro lamang ng isang guro sa matematika na tunay na naunawaan ng kaniyang mag-aaral ang itinuturo niyang aralin kung masasagot nila nang tama ang mga pagsusulit at mga pagsasanay sa pisara nang paulit-ulit. Sa ganito maihahalintulad ang tagumpay ng pagtuturo ng pagpapahalaga. Magiging makabuluhan lamang ang pagtuturo ng pagpapahalaga kung ito ay nailalapat sa pang-araw-araw na buhay sa pamamagitan ng pagsasabuhay ng mga birtud (*virtue*). Ano ba ang *virtue*?

Ang *virtue* ay galing sa salitang Latin na *virtus* (*vir*) na nangangahulugang “pagiging tao”, pagiging matatag at pagiging malakas. Ito ay nararapat lamang para sa tao. Kung kaya, hindi natin maaaring sabihin ang “*virtue* ng anumang hayop” dahil ang isang hayop ay walang kakayahan na ng anumang *virtue*. Ito ay dahil tanging tao lamang ang biniyayaan ng Diyos ng isip at kilos-loob. Ang tao ay may magkakatulad na isip ngunit hindi tayo magkakatulad ng kaalaman. Mayroon tayong magkakatulad na kilos-loob ngunit magkakaiba ng taglay na *virtue*. Mahalagang maunawaan na ang *virtue* ay laging nakaugnay sa pag-iisip at pagkilos ng tao.

Ang birtud ay hindi taglay ng tao sa kaniyang kapanganakan. Kung pagmamasdan ang isang sanggol ay makikita ang kaniyang kawalang malay sa mundo. Hindi siya mabubuhay nang walang ibang taong magbabantay at tutugon sa kaniyang mga pangangailangan. Wala pa siyang kakayahang mag-isip at mangatuwiran, magpasiya at kumilos. Ngunit sa paglipas ng panahon, unti-unting nakikita ang pagbabago at pag-unlad sa kanyang paglaki. Ang mga ito ay dahil sa gawi (*habit*). Ang *habit* o gawi ay mula sa salitang Latin na *habere* na nangangahulugang *to have* o magkaroon o magtaglay.

Ang gawi ay bunga nang paulit-ulit na pagsasakilos o pagsasagawa ng isang kilos. Makakamit lamang ito kung lalakipan ng pagsisikap. Dahil ito ay dumadaan sa mahabang proseso at pagsisikap ng tao, hindi ito mawawala sa isang iglap lamang. Ito ay magiging isang permanenteng katangian na magtutulak sa tao na kumilos nang hindi lamang puno ng kasanayan kundi may kalakip na kawilihan at kasiyahan. Ang gawi ang unang hakbangsa paglinang ng birtud. Kaya ayon kay Aristotle, kailangang gumawa ang tao ng makatarungang kilos dahil sa pamamagitan nito magiging makatarungan ang tao. Mahalagang malinang ang mabuting gawi upang masanay ang tao sa paggawa ng mabuting kilos. Subali't ang birtud ay hindi simpleng nakasanayang kilos, sapagka't ang kondisyong ito ay lumalabas na hindi pinag-iisipan, nangyari na lamang ang kilos dahil sanay na ang tao na ito ang ginagawa. Ang paulit-ulit na pagsasagawa ng kilos ay tulong upang malinang ang birtud subali't ang birtud ay nangangailangan ng pagpili, pag-unawa at kaalaman. Nangangahulugan ito ng pagkilos nang may kamalayan. Ang birtud ay pagpapasiyang kumilos at hindi bagay na nakakabit sa tao at awtomatikong lumalabas sa kilos ng tao. Samakatuwid, ang birtud ay hindi lamang kinagawiang kilos kundi kilos na pinagpasyahang gawin ayon sa tamang katuwiran. Nakabatay ito sa pagpipili gayundin sa paglinang sa kakayahang gumawa ng tamang pagpapasya sa hinaharap. Halimbawa, ang isang matapat na tao na nagpasyang huwag kumuha ng hindi sa kanya, ay hindi resulta ng kanyang ginawa sa nakaraan, kundi isang pasya o desisyon sa kasalukuyan na maging matapat. Kaya nga ang birtud ay hindi hiwalay sa isip at kilos-loob, nangangahulugan ito na ang birtud ay pagpapasyang gawin ang tama, na may tamang katuwiran at sa tamang pamamaraan.

Ang
Birtud
ay hindi lamang
kinagawiang kilos
kundi kilos na
pinagpasyahang
gawin
ayon sa tamang
katuwiran.

Ang birtud ay bunga ng mahaba at mahirap na pagsasanay. Bilang tao kailangan nating makamit ang dalawang mahalagang kasanayan:

1. Ang pagpapaunlad ng kaalaman at karunungan na siyang gawain ng ating isip. Ito ay makakamit sa pamamagitan ng paghubog ng mga intelektwal na birtud.
2. Ang pagpapaunlad ng ating kakayahang gumawa ng mabuti at umiwas sa masama na siyang gawain ng ating kilos-loob. Ito ay makakamit sa pamamagitan ng paghubog ng mga moral na birtud.

DALAWANG URI NG BIRTUD

1. Intelektuwal na Birtud

Ang mga intelektwal na birtud ay may kinalaman sa isip ng tao. Ito ay tinatawag na *gawi ng kaalaman (habit of knowledge)*. Sa buhay ng tao, naglalaan tayo ng mahabang panahon sa pagpapayaman ng ating isip. Kung kaya, mahalagang malaman natin ang wastong pamamaraan sa pagsasagawa nito upang hindi tayo magsayang ng pagod,

salapi at panahon. Maaari mong gamiting gabay ang sumusunod na pamamaraan:

- a. Paghahanap ng kaalaman upang makaalam tungo sa paggawa nang may kasanayan na magagawang perpekto lamang sa tulong ng pag-unawa (*understanding*), agham (*science*), karunungan (*wisdom*)
- b. Paggamit ng kaalamang nakalap sa mga pagpapasya at kilos na maaaring mapag-yaman sa tulong ng sining (*art*) at maingat na paghusga (*prudence*)

Mga Uri ng Intelektwal na Birtud

1. **Pag-unawa (*Understanding*)**. Ang pag-unawa ang pinakapangunahin sa lahat ng birtud na nakapagpapaunlad ng isip. Ito ay nasa buod (*essence*) ng lahat ng ating pag-iisip. Kung hindi ginagabayan ng pag-unawa ang ating pag-iisip na matuto, walang saysay ang ating isip. Ito ang dahilan kung bakit ibinigay ito sa atin bilang biyaya na taglay natin habang tayo ay unti-unting nagkakaisip. Ang pag-unawa ay kasing kahulugan ng isip.

Tinatawag ito ni Santo Tomas de Aquino na *Gawi ng Unang Prinsipyo (Habit of First Principles)*.

2. **Agham (*Science*)**. Ito ay sistematikong kalipunan ng mga tiyak at tunay na kaalaman na bunga ng pagsasaliksik at pagpapatunay. Matatamo natin ito sa pamamagitan ng dalawang pamamaraan:

- a. Pilosopikong pananaw – Kaalaman sa mga bagay sa kaniyang huling layunin (*last cause*) o sa kaniyang kabuuan. Isang halimbawa ay ang pag-aaral ukol sa tao, sa kanyang kalikasan, pinagmulan at patutunguhan
- b. Siyentipikong pananaw – Kaalaman sa mga bagay sa kaniyang malapit na layunin (*proximate cause*) o sa isang bahagi nito. Halimbawa, pag-aaral bayolohikal na bahagi ng tao; o sa kaniyang kilos, kakayahan, kapangyarihan at iba pa.

3. **Karunungan (*Wisdom*)**. Masasabi lamang na naaabot na ng kaisipan ng tao ang kaniyang kaganapan kung ito ay nagamit sa paggabay ng birtud ng karunungan. Ito ang pinakawagas na uri ng kaalaman. Ito ang pinakahuling layunin ng lahat ng kaalaman ng tao. Ito rin ang itinuturing na agham ng mga agham. Sinabi ni Santo Tomas de Aquino: “Napakaraming sangay ng siyensya at napakarami ng mga bagay na maaaring malaman ng tao ngunit nag-iisa lamang ang karunungan.” Ang karunungan ang nagtuturo sa tao upang humusga ng tama at gawin ang mga bagay na mabuti ayon sa kaniyang kaalaman at pag-unawa. Ito ang nagtutulak sa tao

upang maunawaan ang bunga o kalalabasan (consequence) ng lahat ng pananalita at kilos bago ito sabihin at isagawa.

4. **Maingat na Paghuhusga (Prudence).** Ang mga birtud na natalakay ay may natatanging layunin na pagyamanin ang isip sa pamamagitan ng impormasyon na kinalap upang makaalam. Ang maingat na paghuhusga ay isang uri ng kaalaman na ang layunin ay labas sa isip lamang ng tao. Taglay natin ito hindi lamang upang tayo ay makaalam, kundi upang mailapat ang anumang nakalap na karunungan sa kilos. Ito ay may layuning sabihin sa ating sarili kung paano kumilos nang tama o wasto.

Ang maingat na paghuhusga ang nagbibigay-liwanag at gumagabay sa lahat ng ating mabuting asal o ugali. Sinasabi nga na sa tunay na esensya ng buhay, mas mahalaga ang maging mabuti kaysa maging malusog, mayaman at matalino. Ito ang pinakamahalaga at pinakamakabuluhan sa lahat ng mga intelektwal na birtud kaya't tinatawag itong "praktikal na karunungan" (*practical wisdom*).

Masasabing nailalapat ng tao ang maingat na paghuhusga kung ang isip ay nakakalap ng tamang kaalaman at ginagamit ito bilang gabay sa kaniyang moral na kilos.

Ang buhay ng tao ay puno ng mga pagsubok. Kailangan ng tao ng kahandaan upang harapin at malampasan ang mga ito. Ang maingat na paghuhusga ang magbibigay sa tao ng kahandaang ito. Layunin nito ang humusga kung ano *ang dapat at hindi dapat* isagawa sa anumang sitwasyon o pagkakataon. *Ito ang tunay na karunungan ng isang taong na nagpapakabuti.* Ayon kay Santo Tomas de Aquino, "Ang gawi ng maingat na paghuhusga ay ang pagtingin sa lahat ng panig; pag-alala sa nakaraan, pag-unawa sa kasalukuyan at pagtanaw sa hinaharap, upang makakalap ng datos bago isagawa ang anumang pagpapasiya.

5. **Sining (Art).** Kung ang maingat na paghuhusga ay wastong paghuhusga tungkol

sa mga bagay na *dapat isagawa*, ang *sining* ay tamang kaalaman tungkol sa *mga bagay na dapat gawin*. Kung ang maingat na paghuhusga ay nagtuturo sa atin ng *tamang asal*, ang sining ang nagtuturo sa atin upang lumikha sa *tamang pamamaraan*. Ang sining ay paglikha, ito ay bunga ng katuwiran. Anuman ang nabuo sa isip ay inilalapat sa paglikha ng bagay. Ang sining ay maaaring gamitin sa paglikha ng anumang may ganda, katulad ng obra ng isang pintor, awit ng isang kompositor at tula ng isang makata. Ito rin ay maaaring gamitin sa paglikha ng mga bagay na may kapakinabangan tulad ng pagtatayo ng mga bahay, gusali, tulay, daan at

marami pang iba. Ngunit anumang likhang sining ay dapat na naisagawa

nang maayos at puno ng kasanayan. Palaging binibigyang-diin ni Santo Tomas de Aquino na, “Ang isang “artista” ay hindi pupurihin dahil sa panahon at pawis na kaniyang inilapat sa kaniyang gawa kundi sa *kalidad* ng bunga ng kaniyang pagsisikap.

2. Moral na Birtud

Ang mga moral na birtud ay may kinalaman sa pag-uugali ng tao. Ito ay ang mga gawi na nagpapabuti sa tao. Ito rin ay ang mga gawi na nagtuturo sa atin na iayon ang ating ugali sa tamang katuwiran. Ang lahat ng mga moral na birtud ay may kaugnayan sa kilos-loob. May apat na uri ang moral na birtud.

1. **Katarungan (*Justice*)**. Upang magkaroon ng tunay na kabuluhan ang isang kilos, ito ay nararapat na nagmula sa kilos-loob o may pahintulot nito. Ang isang kilos ay maaari lamang purihin o sisihin kung ito ay naisagawa nang malaya. Halimbawa, hindi mo maaaring sisihin ang isang tinedyer na nanakit ng isang mag-aaral kung siya ay pinilit at tinakot ng ibang tao upang gawin ito. Ang kilos-loob ang may pangkalahatang impluwensiya sa moral na kilos. Kailangan itong magabayan ng birtud ng *katarungan* upang maging handa ito sa lahat ng pagkakataon na gumawa nang tama.

Ang katarungan ay isang birtud na gumagamit ng kilos-loob upang ibigay sa tao ang nararapat lamang para sa kanya, sinuman o anuman ang kaniyang katayuan sa lipunan. Ang lahat ng tao ay mayroong mga karapatan na nararapat igalang. Ang katarungan ang nagtuturo sa atin upang igalang at hindi kailanman lumabag sa mga karapatan. May kaugnayan ito sa ating tungkulin sa Diyos, sa ating sarili at sa ating kapwa.

2. **Pagtitimpi (*Temperance or Moderation*)**. Nabubuhay ang tao sa isang mapanuksong mundo. Maraming inihahain ang mundo sa ating harapan na maaaring maging dahilan upang magtalo ang ating pagnanasa at katuwiran. Halimbawa, kung *overweight* ka na, makatuwiran na iwasan mo ang mga pagkaing matamis o mataas ang *calories*. Kailangang mangibabaw ang katuwirang ito kaysa ang pagnanasang kumain ng ganitong pagkain. Kinakailangan na malakas ang pagtitimpi o kontrol sa sarili. Kung hindi ito mapagtatagumpayan, mababale-wala ang anumang pagsisikap na maging mabuti. Ang pangunahing kailangan ay moderasyon. Nakikilala ng isang taong nagtataglay ng pagtitimpi ang bagay na makatuwiran at ang bagay na maituturing na luho lamang. Ginagamit niya nang makatuwiran (ibig sabihin nang naaayon sa totoo at matuwid na prinsipyo) ang kaniyang isip, talento, kakayahan, hilig, oras at salapi.
3. **Katatagan (*Fortitude*)**. Ang buhay sa mundo ay puno ng mga suliranin at pagsubok. Kung minsan, sa tindi ng ating mga pinagdaraan, nanghihina na ang ating loob at nawawalan tayo ng pag-asa. Kung kaya, mahalagang taglay natin ang birtud na maglalayo sa atin sa ganitong damdamin: ang birtud ng katatagan. Ito ay ang birtud na nagpapatatag at nagpapatibay sa tao na harapin ang anumang pagsubok o panganib. Ginagamit ito ng tao

bilang sandata sa pagharap sa pagsubok o panganib sa buhay. Ito rin ang birtud na nagtuturo sa ating paninindigan ang pag-iwas sa mga tuksong ating kinakaharap sa araw-araw. Nagsisilbi itong pananggalang ng tao upang iwasan ang mga tuksong ito.

4. **Maingat na Paghuhusga (Prudence).** Ito ang tinuturing na ina ng mga birtud sapagkat ang pagsasabuhay ng ibang mga birtud ay dumadaan sa maingat na paghuhusga. Ang birtud na ito ay parehong intelektuwal at moral na birtud.

Ngayong naunawaan mo na ang kahulugan ng birtud, unawain mo naman ang kahulugan ng pagpapahalaga sa pagpapatuloy ng babasahing ito. Lubos mong maunawaan ang kaugnayan ng pagpapahalaga at birtud sa tulong nito.

Kahulugan at Uri ng Pagpapahalaga

Ang pagpapahalaga o (*values*) ay nagmula sa salitang Latin na *valore* na nangangahulugang pagiging malakas o matatag at pagiging makabuluhan o pagkakaroon ng saysay o kabuluhan. Mula sa ugat ng salitang ito, mahihinuha natin na ang isang tao ay kailangang maging malakas o matatag sa pagbibigay-halaga sa anumang bagay na tunay na may saysay o kabuluhan. Halimbawa, mapahalagahan ang pag-aaral kung paglalaanan ito ng ibayong pagsisikap at pagtitiyaga na may kalakip na sakripisyo. Hindi kailanman maaangkin ang pagpapahalagang ito kung hindi tayo magiging matatag o malakas sa aspetong pisikal, pangkaisipan o emosyonal.

Ang bawat tao ay maaaring may iba't ibang pakahulugan sa salitang *pagpapahalaga*. Para sa isang mamamayan na inilalaan ang kaniyang malaking panahon sa paghahanapbuhay upang kumita, ang pagpapahalaga para sa kaniya ay maaari lamang niyang ihalintulad sa *halaga* ng piso laban sa dolyar. Kung ang tatanungin naman ay isang magulang, ang *pagpapahalaga* ay mga mithiin at mga birtud na nais nilang ituro sa kanilang mga anak.

Ayon naman sa mga sikolohista, ang *pagpapahalaga* ay anumang bagay na kaibig-ibig, kaakit-akit, kapuri-puri, kahanga-hanga at nagbibigay ng inspirasyon, magaan at kasiya-siya sa pakiramdam, at kapaki-pakinabang. Ito ay naghihikayat at gumagabay para pumili at gawin ang partikular o tiyak na layunin para sa ikauunlad at ikabubuti ng indibidwal. Halimbawa nito ay ang ilang mga personal na halaga tulad ng positibong pagtanggap sa sarili, katapatan sa sarili, pagiging masunurin, katanyagan, kalinisan ng puri, dangal, simpleng pamumuhay at iba pa.

Ayon sa tradisyon, ang halaga ay tumutukoy sa saligan o batayang kilos o gawa at sa ubod ng paniniwala. Sa karaniwang tao, tumutukoy ito sa isang bagay na mahalaga sa buhay. Ito ay tumutukoy rin sa anumang *mabuti*. Ang mabuti ay ang mga bagay na hinahangad at pinaghihirapang

*ang pagpapahalaga ay
obheto ng ating intensyonal
na damdamin.*

Mauunawaan natin ang
pagpapahalaga sa pamamagitan
ng pagdama dito.

makamit na hindi nakapipinsala o nakasasakit sa ating sarili at sa kapwa. Ang mga halimbawa nito ay paggalang sa matatanda, pagiging makapamilya, dangal at puri, kasiyahan sa mga kaibigan, paggalang sa buhay, pagsunod sa magulang at iba pa.

Ayon kay Max Scheler (Dy M., 1994), ang *pagpapahalaga* ay obheto ng ating intensyonal na damdamin. Mauunawaan natin ang *pagpapahalaga* sa pamamagitan ng pagdama dito. Hindi ito naghihintay ng katuwiran upang lumitaw sa ating buhay. Ang *pagpapahalaga* ay hindi iniisip; ito ay dinaramdam. Hindi ito obheto ng isip kundi obheto ng puso. Ang ating isip ay bulag sa *pagpapahalaga*; tulad ng ating mata na bingi sa ingay at ng ating tainga na bulag sa kulay. Ngunit hindi ito nangangahulugan na hindi na natin mapag-iisipan ang halaga. Kapag ito ay pinag-iisipan na nang mabuti, hindi na ito sa *pagpapahalaga* bilang *pagpapahalaga* kundi ang konsepto na ng *pagpapahalaga*. Sinasabi ni Scheler na ang *pagpapahalaga* ang nagbibigay ng kabuluhan o kalidad sa buhay ng tao. Narito ang mga katangian ng pagpapahalaga:

- a. *Immutable* at *objective*. Ibig sabihin, hindi nagbabago ang mga *pagpapahalaga* dahil ang mga ito, lalo na ang nasa higit na mataas na antas, ay mga kalidad kung saan nakasalalay ang pagkatao. Halimbawa, ang *pagpapahalaga* ng kalusugan ay hindi nagbabago. Kung ang tao ay hindi tumugon sa *pagpapahalaga* ng kalusugan; hindi siya kumakain ng masustansiyang pagkain, hindi nag-eehersisyo o kaya'y palagiang umiinom ng alak at naninigarilyo, hindi ang *pagpapahalaga* ng kalusugan ang nasisira kundi ang *tao* mismo. Dahil ang mga gawaing ito ay magiging sanhi upang magkasakit siya.
- b. Sumasaibayo (transcends) sa isa o maraming indibiduwal. Ang pagpapahalaga ay maaaring para sa lahat o para sa sarili lamang. Halimbawa ang pagpapahalaga sa kalusugan ay para sa lahat ng tao subalit ang bokasyon na magpari o magmadre ay personal sa isang indibiduwal.
- c. Nagbibigay ng direksyon sa buhay ng tao. Ang pagpapahalaga ang nilalayong makamit ng isang tao. Sa pagsisikap na makamit ito, ang kilos ng tao ay nahuhubog at nagkakaroon ng direksiyon tungo sa pag-abot ng kanyang pagpapahalaga. Ang isang layunin ay nakabatay sa pagpapahalaga, upang makamit ang layuning ito, kailangang may partikular na balak ang tao na gawin. Halimbawa, dahil pinahahalagahan ko ang aking kalusugan nilalayo kong magkaroon ng malusog na katawan. Upang makamit ko ito balak kong uminom ng gatas araw-araw.
- d. Lumilikha ng kung anong nararapat (*ought-to-be*) at kung ano ang dapat gawin (*ought-to-do*). Halimbawa, ang *pagpapahalagang* katarungan ay dapat nariyan, buhay at umiiral. Kaya “ako” ay dapat maging makatarungan at kumilos nang makatarungan. Sa madaling salita, ang *pagpapahalaga* ang pundasyon ng mga obligasyon, paniniwala, mithiin at saloobin.

INTEGRITY
JUDGMENT
HONESTY RESPONSIBILITY
SPORTSMANSHIP RESPECT
CONFIDENCE PERSEVERANCE
COURTESY

Mga Uri ng Pagpapahalaga

Maraming mga bagay ang maaaring pahalagahan ng tao, lalo na ng isang tinedyer. Ang pag-aaral, kaibigan, pamilya, barkada at pagmamahal ay ilan lamang sa mga bagay na maaaring maituring na mahalaga. Ngunit sa dami ng pagbabago dulot ng modernisasyon at teknolohiya, minsan ay nahihirapan na ang tinedyer na kilalanin ang tama sa mali at ang mabuti sa masama. Kaya mahalagang maunawaan niya ang *uri ng pagpapahalaga* na gagabay sa pagpili ng tama at ang mataas na antas ng *pagpapahalaga* na aangkinin at isasabuhay.

Una, Ganap na Papapahalagang Moral (*Absolute Moral Values*). Ito ay nagmumula sa labas ng tao. Ito ang pangkalahatang katotohanan (*universal truth*) na tinatanggap ng tao bilang mabuti at mahalaga. Ito ay ang mga prinsipyong etikal (*ethical principles*) na kaniyang pinagsisikapang makamit at mailapat sa pang-araw-araw na buhay. Ito ay ang mga mithiin na tumatagal at nananatili; ito ay katanggap-tanggap at makabuluhan para sa lahat ng tao anuman ang kaniyang lahi o relihiyon. Ito ang nagbubuklod sa lahat ng tao sa Diyos.

Ang mga *pagpapahalaga* tulad ng *pag-ibig*, *paggalang sa dignidad ng tao*, *pagmamahal sa katotohanan*, *katarungan*, *kapayapaan*, *paggalang sa anumang pag-aari*, *pagbubuklod ng pamilya*, *paggalang sa buhay*, *kalayaan*, *paggawa* at iba pa ay mga halimbawa ng ganap na pagpapahalagang moral. Hindi namimili ng katayuan sa buhay o lahi ang mga ito upang ating maangkin. Wala pinipiling panahon, tao, pangkat o sitwasyon ang mga ito. Likas para sa isang tao ang maglaan ng kaniyang panahon upang maangkin at maisabuhay ang mga ito.

Sa ating paghahanap ng katotohanan at kahulugan sa buhay, hindi tayo namumuhay sa mundo upang maglakbay nang walang iisang direksyon. Bagama't binigyan ang tao ng kalayaan, ang kaniyang kilos, pananaw, paniniwala at halaga ay nararapat na naaayon sa pangkalahatang katotohanan. May laya ang sinuman na angkinin ito o hindi; ngunit kailangang handa tayong tanggapin ang kahihinatnan ng pag-angkin o hindi pag-angkin ng mga ito.

Mga Katangian ng Ganap na Pagpapahalagang Moral

- a. *Obhetibo*. Ito ay naaayon kung ano ito (*what is*), ano ito noon, (*has been*) at kung ano ito dapat (*must be*). Ito ay nananahan sa labas ng isip ng tao, mas mataas sa isip ng tao at ito ay nananatili kahit pa hindi ito nakikita o iginagalang ng ilan.
- b. *Pangkalahatan*. Ito ay sumasaklaw sa lahat ng tao, kilos at kondisyon o kalagayan. Hinango mula sa Likas na Batas Moral, ito ay katanggap-tanggap sa lahat ng tao, sa lahat ng pagkakataon, at sa lahat ng kultura dahil ito ay nakabatay sa pagkatao ng tao na pangkalahatan.
- c. *Eternal*. Ito ay umiiral at mananatiling umiiral. Hindi ito magbabago kahit lumipas man ang mahabang panahon. Nagbabago ang panahon, ang paniniwala, mithiin, pangangailangan at layon ng tao ngunit hindi pa rin mababago nito ang ganap na halagang moral.

Ikalawa, Pagpapahalagang Kultural na Panggawi (*Cultural Behavioral Values*). Ito ay mga *pagpapahalagang* nagmula sa loob ng tao. Ito ay maaaring pansariling pananaw ng tao o kolektibong paniniwala ng isang pangkat kultural. Ang layunin nito ay makamit ang mga dagliang pansarili o pampangkat na tunguhin (*immediate goals*). Kasama rito ang pansariling pananaw, opinyon, ugali at damdamin. Halimbawa, kung lumaki ka sa Pilipinas kung saan may konserbatibong kultura, tiyak na maninibago ka kung maninirahan sa Europa. Dito ang mga tao ay labis na liberal. Maaaring may mga paniniwala sila na katanggap-tanggap sa kanilang lipunan ngunit hindi katanggap-tanggap sa atin.

Mga Katangian ng Pagpapahalagang Kultural na Panggawi

- a. *Subhetibo*. Ito ay pansarili o personal sa indibidwal. Ito ay ang personal na pananaw, ugali o hilig na bunga ng pag-udyok ng pandamdamin, damdamin, iniisip, motibo, karanasan at nakasanayan. Ito ay mga *pagpapahalaga* na maaaring ang kahihinatnan ay makikita lamang sa paglipas ng ilang panahon o matapos makita ang resulta o bunga.
- b. *Panlipunan (Societal)*. Ito ay naiimpluwensyahan ng *pagpapahalaga* ng lipunan - ang nakagawiang kilos o asal na katanggap-tanggap sa lipunan. Ito ay maaaring magdaan sa unti-unting pagbabago upang makaayon sa panahon at mga pangyayari.
- c. *Sitwasyonal (Situational)*. Ito ay nakabatay sa sitwasyon, sa panahon at pangyayari. Ito ay madalas na nag-uugat sa subhetibong pananaw sa kung ano ang mapakikinabangan o hindi. Ang ginagawang pagpili ay madalas na ibinabatay sa kung ano ang mas kaaya-aya, kapuri-puri, makabuluhan at tumutugma sa pangangailangan sa kasalukuyang panahon.

Sa unang tingin, iisipin natin na walang kaugnayan ang *moral* na pagpapahalaga sa *panggawing* pagpapahalaga. Kahit ang tao ay nilikha na may natural na kakayahan sa pagkiling sa mabuti at pag-iwas sa masama, mayroon pa rin siyang kakayahan na makagawa ng di moral na kilos. Dahil ito sa kaniyang taglay na kahinaan. Kung minsan, may mga nakaugalian sa lipunan na nagiging katanggap-tanggap kahit na di moral ang mga ito. Minsan inaakala ng marami na dahil tinatanggap na ang isang kilos ng lipunan, naaayon na rin ito sa moral na pamantayan. Sa buhay ng tao, saan man sa mundo, nahaharap siya sa mga personal na opinyon, motibo, kaugaliang bunga ng nakagisnang kultura at mga sitwasyon kung saan kailangan niyang mamili sa pagitan ng tama at mali. Kung kaya, hangga't ang mga pagpapahalagang kultural at panggawi ng tao ay hindi nag-uugat sa ganap na pagpapahalagang moral, laging naroon ang panganib na kaniyang suwayin ang Likas na Batas Moral. Dahil ang Likas na Batas Moral ang pundasyon, ang ugat – ang nagpapatatag sa lahat ng kultural at panlipunang pagpapahalaga sa pagpapasiya sa pagitan ng tama at mali.

Bilang isang taong nilikha ng Diyos na may isip at kilos-loob, matatag ka ba sa pagharap sa mga nagtutunggaliang impluwensiya mula sa iyong paligid?

Kaugnayan ng Pagpapahalaga at Birtud

Pagpapahalaga

Ang pagpapahalaga at birtud ang nagbibigay katuturan sa ating tunay na pagkatao, hindi ang anumang nais ng taong makamit sa kanyang sarili. Bagamat magkaiba subalit magkaugnay ang pagpapahalaga at virtue.

Dahil ang pagpapahalaga ang nagbibigay ng kabuluhan o kalidad sa buhay ng tao, kaya't ayon kay Ayn Rand, ang pagpapahalaga ay ang pinagsusumikapan ng tao na makamit. Ito ay layunin o tunguhin na nagdudulot ng kabutihan sa buhay ng tao na ninanais na maisakatuparan. Samakatuwid, ang pagpapahalaga ay tumatayong batayan, layunin at dahilan ng pangangailangang kumilos sa gitna ng mga pagpipilian. Ang pagpapahalaga ay ang kapangyarihan na umuudyok sa tao at ang kailangan ng tao upang mabuhay.

Ang birtud ayon pa sa kanya ay ang mabuting kilos na ginagawa ng tao upang isakatuparan ang pinahahalagahan. Ito ang moral na gawi na nagbubunga sa pagkamit at pagpapanatili ng pagpapahalaga. Ito ang pinag-isipang paraan o hakbang upang makamit ang pagpapahalaga. Halimbawa, ang pagpapahalaga ng isang mag-aaral sa paglinang ng kanyang karunungan, ay nagsisikap na makamit ito. Makaranas man siya ng mga pagsubok na maaaring humadlang sa pagkamit niya nito ay magpapakatatag siya at magpupursigi upang malampasan ang balakid na ito. Matututuhan niyang magtimi sa mga udyok o tukso na magpapalayo sa kanya sa pagkamit ng pagpapahalaga. Magiging maingat din siya sa paghusga ng dapat at hindi dapat gawin upang masiguro niya ang matagumpay na paglinang ng karunungan. Totoo din ito sa iba pang pagpapahalagang nais nating taglayin at isabuhay, kasabay nito ang paglinang ng ating mabuting gawi upang patuloy itong mapahalagahan. Sa ganitong paraan, nagkakaugnay ang pagpapahalaga at birtud. Ikaw, paano mo naipakikita ang pagkakaugnay ng dalawang ito?

May bago na namang nadagdag sa iyong kaalaman. Walang katulad ang pagbabasa upang mapagyaman ang kaalaman. Mas higit na nakalalamang ang nakaaalam. At sa pagbabasa ng tekstong ito hindi lang simpleng kaalaman ang iyong nakuha kundi mga makabuluhan at makahulugang aral.

Tayain natin ang iyong pag-unawa:

Ano ang naunawaan mo sa iyong binasa? Upang masubok ang lalim ng iyong naunawaan sagutin mo ang sumusunod na tanong sa iyong kuwaderno:

1. Ano ang pagpapahalaga?

1a. Bakit kailangang taglayin ito ng tao?

---

2. Ano ang birtud?

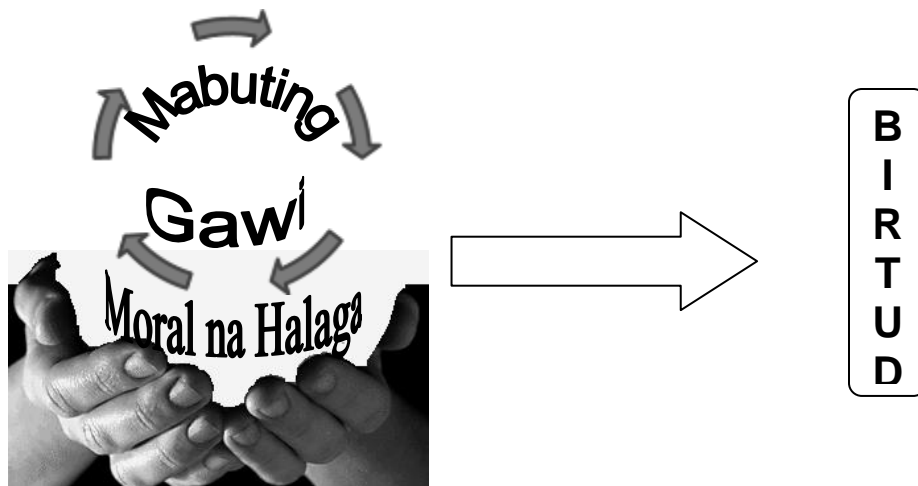
2a. Paano ito nalilintang sa tao?

---

3. Paano nagkakaugnay ang pagpapahalaga at birtud? Ipakita mo ito sa pamamagitan ng ilustrasyon.

Kaugnayan ng pagpapahalaga at birtud:

Ano ang konseptong naunawaan mo mula sa babasahin? Isulat ito sa iyong kuwaderno gamit ang *graphic organizer*

PAGSASABUHAY ANG MGA PAGKATUTO

Ngayon na ganap mo nang naunawaan ang pagpapahalaga at birtud, mahalagang suriin kung tugma ba ang iyong kinikilos o ginagawa upang maisabuhay ang birtud at tunay na mapahalagahan ang pagpapahalaga. Sa ganitong paraan masisimulan mo nang makagawian ang pagsasabuhay nito at patuloy na maging bahagi ito ng iyong pang-araw-araw na buhay.

Pagganap

“Values at Virtue Tsek”

Panuto:

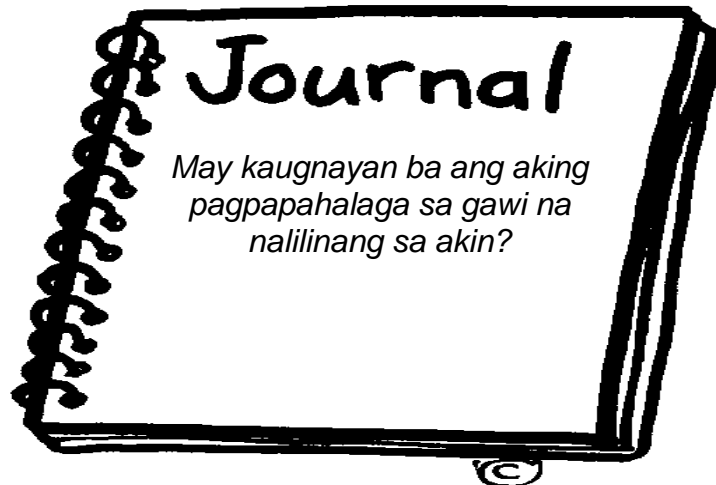
Gumawa ka ng listahan ng mga itinuturing mong mahalaga sa iyo. Sundan mo ang sumusunod na hakbang:

1. Itala ang lahat na kaya mong isulat na itinuturing mong mahalaga sa iyo.
2. Mula sa mga naitala, pumili ka ng sampu.
3. Mula sa sampu, pumili ka ng limang pinakamahalaga.
4. Tukuyin ang aspeto na nais mong bigyan ng pokus sa iyong itinala na mahalaga.
5. Tukuyin din ang gawain na ginagawa mo sa kasalukuyan na tumutugma sa iyong pinahahalagahan.
6. Itala ang natuklasan sa resulta ng gawain. Maaring sundan ang halimbawa sa ibaba bilang gabay.
- 7.

Pagpapahalaga	Aspekto ng Pagpapahalaga	Gawaing Kasalukuyang Ginagawa na Tugma sa Pagpapahalaga	Natuklasan
Halimbawa: Pamilya	Matiwasay na ugnayan sa pamilya	Wala. Hindi ko ginagampanan ang aking tungkulin sa bahay, kaya nag-aaway-away kaming magkakapatid.	Hindi nagtugma ang aking kilos at gawain araw-araw sa pagpapahalaga ko sa ugnayan sa aming pamilya.
Diyos	Malapit na pakikipag-ugnayan sa Diyos	Nagsisimba ako tuwing Linggo at nagdarasal bago matulog at pagkagising sa umaga.	Nagtugma ang aking kilos / gawi sa aking pagpapahalaga.

Pagninilay

Sumulat ka ng isang pagninilay tungkol sa natuklasan mo sa kaugnayan ng iyong pagpapahalaga at gawaing ginagawa mo araw-araw. Ilahad sa pagninilay ang ganito:

Kaibigan, ngayon ay handang-handa ka na sa pagsasabuhay ng iyong mga birtud at pagpapahalaga. Ang tanging kailangan na lamang ay ang iyong dedikasyon at paninindigan na patuloy na isabuhay ang mga ito. Marahil, iniisip mong hindi madali ang prosesong ito. Tama ka! Ngunit hindi ka dapat pigilan ng ganitong pag-iisip upang maisakatuparan mo ang iyong layunin.

Pagsasabuhay

Nais mo bang maging *tugma* ang pagpapahalaga sa iyong ginagawa at malinang ang iyong birtud? Narito ang paraan kung paano ito isasakatuparan. Sundan ang mga hakbang:

1. Tukuyin ang birtud na nais mong malinang o pagbabagong gagawin upang magtugma ito sa iyong pagpapahalaga.
2. Tukuyin din ang paraan o hakbang ng pagsasabuhay. Sa tapat ng bawat paraan ay maglagay ng pitong kolum na kakatawan sa pitong araw na mayroon sa isang linggo.

3. Lagyan ng tsek (✓) ang kolum kung naisagawa sa naturang araw ang pamamaraan na naitala at ekis (×) kung hindi. Gawin ito sa loob ng dalawang linggo. Sa ganitong paraan ay masusubaybayan kung tunay mong nailalapat ang pamamaraan upang maisabuhay ang virtue. Gamitin mong gabay ang halimbawa sa ibaba.

Virtue na Nais Malinang o Pagbabagong Gagawin upang Maging Tugma sa Pagpapahalaga	Paraan o Hakbang ng Pagsasabuhay	Araw						
		Lunes	Martes	Miyerkules	Huwebes	Biyernes	Sabado	Linggo
(Matiwasay na pagsasama ng pamilya) Pagiging responsable	a. Gagampanan ang gawaing nakatakda tulad ng paghugas ng pinggan.							
	b. Susundin ko agad ang nag-uutos nang hindi gumagawa ng anumang pagdadahilan.							
(Malapit na pakikipag-ugnayan sa Diyos) Madasalin, palasimba at paglingkod sa iba	a. Ipagpatuloy ang pagdarasal sa araw at gabi							
	b. Pagsimba sa araw ng Linggo o araw na itinakda ng aking relihiyon.							
	c. Tutulungan ko ang sinumang mangailangan ng aking tulong							

Maligayang bati! .... Hinahangaan kita dahil sa iyong pagiging matiyaga sa pagtatapos ng modyul na ito. Nawa'y paghandaan mo ang susunod na aralin tungo sa landas ng iyong pagiging mabuting tao!

Mga Kakailangang Kagamitan (websites, software, mga aklat, worksheet)

Mga Sanggunian:

- Brenan, Robert Edward.. *The Image of His Maker*. U.S.A. The Bruce Publishing Company. (1948)
- Dy, Manuel. *The Philosophy of Value, The Value of Philosophy*. (1994). Retrieved November 10, 2009 from http://crvp.org/book/Series03/III-7/chapter_i.htm.
- Esteban, Esther J. *Education in Values: What, Why and for Whom*. Manila. Sinag-tala Publishers. (1990).
- Isaacs, David. *Character Building*. Portland Oregon. Four Courts Press. (2001).
- Quito, Emerita S. *Fundamentals of Ethics*. Manila. De La Salle University Press. (1989).
- Madden, Russell. *Values and Virtues: Von Mises and Rand*. http://home.earthlink.net/rdmadden/webdocs?Values_and_Virtues.html, sinipi noong Dec. 30, 2011
- <http://www.catholiceducation.org/articles/religion/re0530.html> sinipi noong Enero 8, 2012
- <http://bestyears.com/blog?p=257>, sinipi noong Dec. 30, 2011
- <http://www.iep.utm.edu/virtue/>, sinipi noong Dec. 30, 2011
- <http://www.rosary-center.org/ll62n4.htm>, sinipi noong Enero 8, 2012

Mga Larawan:

- <http://gimmeamovement.blogspot.com/2009/10/no-tanztag.html>
- <http://youthviolence.edschool.virginia.edu/bullying/bullying-research.html>
- http://www.clipartguide.com/named_clipart_images/0511-1007-1912-4804_Boy_Doing_a_Good_Deed_Helping_an_Old_Woman_with_Her_Groceries_clipart_image.jpg
- <http://absarahmed.files.wordpress.com/2009/11/bullying.jpg>
- <http://1970samericancinematuwm.blogspot.com/>
- <http://school.discoveryeducation.com/clipart/clip/journal.html>
- http://www.picturesof.net/images_300/Vector_Illustration_Featuring_a_Man_Doing_Household_Chores_Vector_Clipart_Illustration_111021-152902-671001.jpg
- http://www.batch2006.com/imag_tabaco/06-10-18_6693.JPG
- http://sphotos.ak.fbcdn.net/hphotos-ak-snc4/hs293.snc4/40996_421850366470_552686470_5361907_1806615_n.jpg
- <http://schools.woboe.org:81/Math/PublishingImages/Math.jpg>
- http://www.heinemannclassroom.com/product/covers_lg/9780736811347.jpg
- <http://www.summerinfant.com/getmetafile/bb637bad-97fc-48ce-bcf9-f41822c014a6/Mother-s-Touch-Infant-Bath-Tub.aspx?height=600>
- <http://education.more4kids.info/UserFiles/Image/child-reading-sm.jpg>
- <http://spencerlearning.com/images/photos/teenager-reading-book-1.jpg>
- <http://worldsstrongestlibrarian.com/wp-content/uploads/2010/03/books.gif>

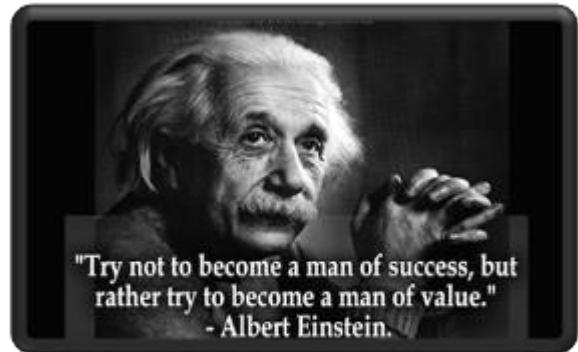
- <http://www.abbottdiabetescare.co.uk/resources/media/images/rebuild-2010/im-understanding.jpg>
- http://4.bp.blogspot.com/_lvq8vLkeRZ0/Trfx9dIpC7I/AAAAAAAAASqw/0BUN2AFIwwg/s1600/science_scientificmethod.gif
- <http://imageshack.us/photo/my-images/227/pearloystersd3.jpg/sr=1>
- http://michaelhyatt.com/wp-content/uploads/2010/05/iStock_000005734511Small.jpg
- <http://zeroidea.files.wordpress.com/2010/12/wisdom1.jpg?w=570>
- <http://oracleandtarotgoddess.files.wordpress.com/2011/04/compassion-quotes-word-cloud.jpg>
- <http://scm-l3.technorati.com/09/10/13/129/Gift-giving.jpg>
- http://thumbs.dreamstime.com/thumblarge_478/1266030519s9ol2M.jpg
- <http://www.motifake.com/image/demotivational-poster/1012/fortitude-happy-dream-crap-missile-rerun-demotivational-poster-1291686038.jpg>
- <http://mylittlegolfers.com/wp-content/uploads/2011/08/CoreValues4.jpg>
- http://www.abs-cbnglobal.com/Portals/2/images/itoangpinoy/EU/KP_Pagmamano.jpg
- <http://www.vectorstock.com/i/composite/31,12/213112/man-climbing-mountain-vector.jpg>
- http://2.bp.blogspot.com/_jcGch6V7H3k/TapQ9EUp-CI/AAAAAAAAAOo/n2JsIIosnal/s1600/girl-praying.gif
- <http://aphs.worldnomads.com/safetyhub/12392/pickpocket.jpg>
- http://www.picturesof.net/images_300/A_Little_Girl_Helping_Fold_Laundry_Royalty_Free_Clipart_Picture_090622-006359-746042.jpg
- <http://anganinag.journ.ph/files/2011/10/plant.jpg>

Modyul 10: HIRARKIYA NG PAGPAPAHALAGA

Ano ang Inaasahang Maipamamalas Mo?

Ano-ano ba ang tinuturing mong mahalaga sa iyo? Bakit mo pinahahalagahan ang mga ito? Tama ba ang iyong mga pinahahalagahan at ang pagpapahalagang iniuukol dito? Ilan lamang ito sa mga mahahalagang katanungang pupukaw sa iyong kamalayan upang mapag-ukulan mo ng pansin ang bahaging ito ng iyong pagkatao. Mahalagang may kamalayan ka tungkol dito. Hindi sapat na nabubuhay lang tayo sa mundong ito. Kailangang malinaw din sa atin kung para saan ang buhay nating ito. Bilang isang nagdadalaga o nagbibinata, mahalagang nabubuhay ka nang makahulugan at makabuluhan.

Sa modyul na ito, inaasahang maipamamalas mo ang mga sumusunod na kaalaman, kakayahan at pag-unawa:

- Natutukoy ang iba't ibang antas ng pagpapahalaga at ang mga halimbawa nito
- Nakagagawa ng hagdan ng pagpapahalaga batay sa Hirarkiya ng Pagpapahalaga ni Max Scheler
- Naipaliliwanag na ang pinili nating uri ng pagpapahalaga mula sa hirarkiya ng mga pagpapahalaga ay gabay sa makatotohanang pag-unlad ng ating pagkatao
- Nailalapat sa pang-araw-araw na buhay ang mga tiyak na hakbang upang mapataas ang antas ng mga pagpapahalaga tungo sa makatotohanang pag-unlad ng pagkatao

Narito ang mga kraytirya ng pagtataya ng awtput mo sa titik d:

- May ekasaktong tala ng mga pagpapahalagang pinili at isinabuhay
- May pag-aantas ng pagpapahalagang piniling isabuhay
- May mga palatandaan na nagpapakita ng pag-unlad sa pagsasabuhay ng mataas na antas ng pagpapahalaga
- May kalakip na mga paliwanag at patunay ng pagsasabuhay
- Patuloy na naitala ang pagsasabuhay sa loob ng 2 linggo

Sa pagsisimula ng araling ito subukin mo ang iyong sariling sagutin ang Paunang Pagtataya. Magiging gabay mo ito sa pagtuklas ng mga bagay na kailangan mong matutuhan.

Paunang Pagtataya

Panuto: Piliin ang titik ng pinakaangkop na sagot. Sagutan sa kuwaderno.

1. Ang _____ ay tumutukoy sa pagbibigay-halaga sa mga bagay na tumutugon sa pangunahing pangangailangan ng tao at sa mga bagay na maituturing lamang ng rangya o luho.
  - a. pambuhay na halaga
  - b. pandamdang na mga halaga
  - c. ispiritwal na halaga
  - d. banal na halaga
2. Ang pagpapaunlad ng kaalaman/karunungan na siyang gawai ng ating isip ay makakamit sa pamamagitan ng paghubog ng _____.
  - a. Intelektwal na birtud
  - b. Moral na birtud
  - c. Ispiritwal na birtud
  - d. Sosyal na birtud
3. Ang mga sumusunod ay mga uri ng ispiritwal na halaga ayon kay Max Scheler, *maliban* sa:
  - a. Pagpapahalaga sa katarungan
  - b. Pagpapahalagang pangkagandahan
  - c. Pagpapahalaga sa ganap na pagkilala sa katotohanan
  - d. Pagpapahalaga sa katiwasayan ng damdamin at isipan
4. Ang pera ay nakapagbibigay ng saya sa tao ngunit maraming tao na maraming pera ngunit naghahanap pa rin ng ibang bagay na mas makapagpapasaya sa kanila. Sa paglipas ng panahon mahihinuha nila na ang pagkakaroon ng buong pamilya at mga tapat na kaibigan pala ang tunay na makapagpapasaya sa kanya. Ang halimbawang ito ay patunay sa anong katangian ng mataas na antas ng halaga?
  - a. Habang tumatagal ang halaga, mas tumataas ang antas nito
  - b. Mataas ang antas ng halaga kung ito ay lumilikha ng iba pang mga halaga
  - c. Mas malalim ang kasiyahan na nadama sa pagkamit ng halaga, mas mataas ang antas nito
  - d. Mas mahirap mabawasan ang kalidad ng halaga kahit pa dumarami ang nagtataglay nito, mas mataas ang antas nito
5. Tinawag na “ordo amoris” o order of the heart ang Hirarkiya ng Halaga dahil:
  - a. Ang puso ng tao ang unang dapat na pairalin sa pamimili ng pahahalagahan at hindi kailanman ang isip
  - b. Ang puso ng tao ay kayang magbigay ng kanyang sariling katwiran na maaaring hindi mauunawaan ng isip.
  - c. Ang puso ng tao ang may kakayahang magpapahalaga sa mga bagay na tunay na makabuluhan samantalang ang isip ay nagpapahalaga lamang sa mga bagay na panandalian.
  - d. Lahat ng nabanggit

6. Si Renato ay hindi nakapagtapos ng pag-aaral dahil sa maagang pag-aasawa. Dahil sa ganitong kalagayan labis ang suporta na kanyang natatanggap mula sa kanyang mga magulang na naninirahan na sa ibang bansa. Dahil dito naniniwala siya na hindi na niya kailangan magtrabaho. Wala siyang ginagawa kundi ang lumabas kasama ang kanyang mga kaibigan, uminom at magsugal. Nasa anong antas ang halaga ni Renato.
a. Pambuhay na halaga	c. ispiritwal na halaga
b. Pandamdang na halaga	d. banal na halaga
7. Sa kabila ng tagumpay na tinatamasa ni Henry, pinili niyang ilaan ang kanyang panahon para sa pagtulong sa mga batang lansangan. Ipinagkatiwala niya ang kanyang negosyo sa mga taong kanyang pinagkatiwalaan at ibinabahagi niya ang kanyang yaman sa mga batang kanyang tinutulungan. Nakahanda siyang laging tumugon sa kagustuhan ng Diyos na maglingkod sa kapwa na walang hinihintay na ano mang kapalit. Nasa anong antas ang halaga ni Henry?
a. Pambuhay na halaga	c. ispiritwal na halaga
b. Pandamdang na halaga	d. banal na halaga
8. Ito ay halagang may kinalaman sa mabuting kalagayan ng buhay. Pinahalagahan ito upang masiguro niya ang kanyang kaayusan at mabuting kalagayan.
a. Pambuhay na halaga	c. ispiritwal na halaga
b. Pandamdang na halaga	d. banal na halaga
9. Ang mga sumusunod ay katangian ng mataas na antas ng halaga maliban sa:
- Mataas ang antas ng halaga kung tumatagal at hindi nababago ng panahon
  - Mataas ang antas ng halaga kung ito ay nagiging batayan ng iba pang halaga
  - Mataas ang antas ng halaga kung ito ay nakabatay sa organismong nakararamdam nito.
  - Kahit dumadami pa ang nagtataglay ng halaga mahirap pa ring mabawasan ang kalidad nito
10. Walang ibang hinangad si Charmaine kundi ang makamit ang kakuntentuhan sa buhay. Sa panahon na labis na ang kanyang pagkapagod sa trabaho, naglalaan siya ng panahon upang magbakasyon upang makapagpahinga. Lagi niyang binabantayan ang kanyang pagkain na kinakain upang masiguro na napananatili niyang malusog ang kanyang pangangatawan. Nasa anong anta sang halaga ni Charmaine?
a. Pambuhay na halaga	c. ispiritwal na halaga
b. Pandamdang na halaga	d. banal na halaga

PAGTUKLAS NG DATING KAALAMAN

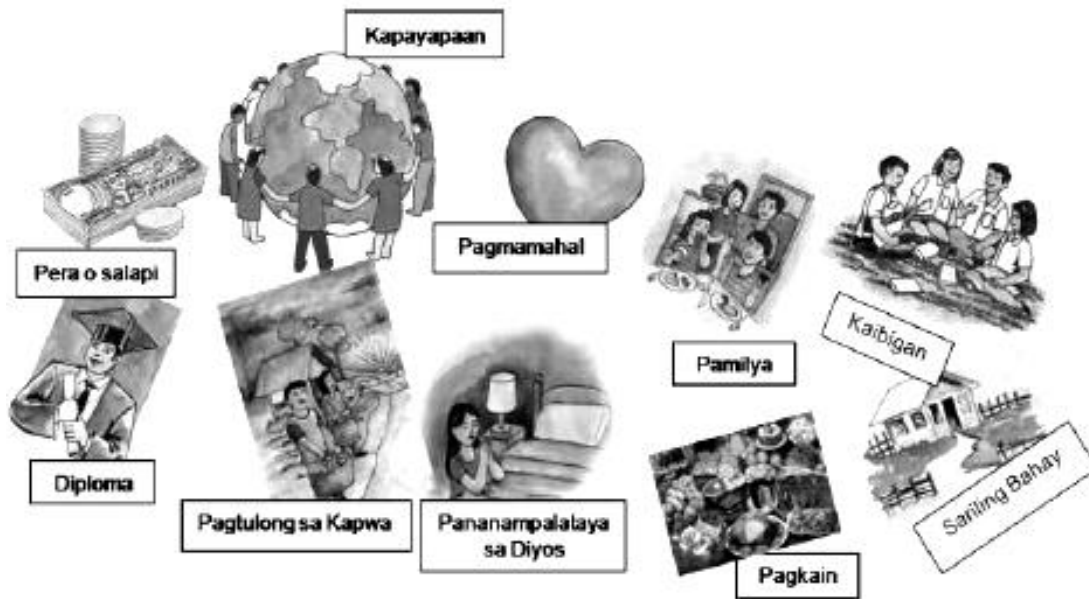
Panuto: Makikita mo sa mga sumusunod na larawan ang ilang bagay na mahalaga sa tao. Ayusin mo ang mga larawan ayon sa antas ng pagpapahalaga mo dito. Simulan sa mababang halaga hanggang sa pinakamahalaga. Isulat ang iyong

paliwanag kung bakit ganito ang paraan ng pagsasaayos mo ng mga larawan. Ano ang naging batayan mo sa pagpili ng larawan mula sa hindi gaanong mahalaga hanggang sa pinakamahalaga? Ilagay mo sa bilang sampo ang bagay na para sa iyo pinakamababa ang pagpapahalaga mo, pataas hanggang sa bilang isa ang pinakamahalaga. Gawin ito sa iyong kuwaderno.

Mga Bagay

Batayan ng Pagraranggo

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.

Bakit kaya hindi pantay-pantay ang pagbibigay natin ng pagpapahalaga sa mga bagay? May itinuturing tayong mahalaga, mas mahalaga at pinakamahalaga. Muli mong susubukan ang pagkilala nito sa susunod pang gawain.

PAGLINANG NG MGA KAALAMAN, KAKAYAHAN AT PAG-UNAWA

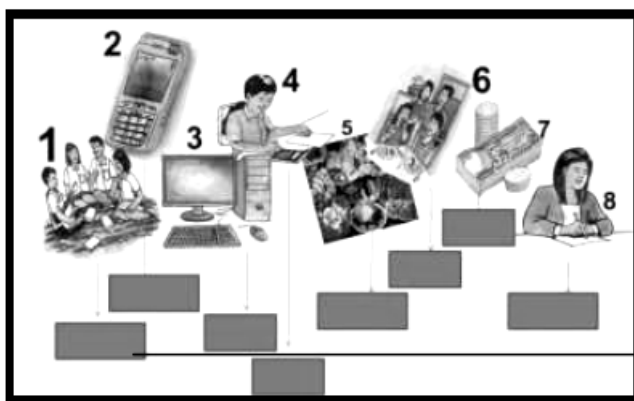
Bakit nga ba hindi pantay-pantay ang mga bagay? Bakit may itinuturing tayong mahalaga, mas mahalaga at pinakamahalaga? Paano ba natin nasasabing mas mahalaga ang isang bagay kaysa sa isa? Ano ba ang ating pinagbabatayan upang masabi ito? Sa bahaging ito, hahanapan mo ng kasagutan ang mga tanong na ito sa pamamagitan ng pagsusuri ng iyong pinahahalagahan.

“Pagsusuri ng Aking Pinahahalagahan”

Panuto:

1. Tukuyin mo ang iyong mga pinahahalagahan sa iyong buhay. Isulat mo ito sa isang *bond paper*. Kailangan mong sumailalim sa pagsusuri ng iyong sarili upang matukoy ang lahat ng mga ito. (Hal: pamilya kaibigan, at iba pa)
2. Kailangan mong umisip ng mga simbolong kakatawan sa mga ito. Maaari mong iguhit ang mga ito o kaya naman ay gumupit na lamang ng mga larawan sa mga lumang magasin.
3. Idikit mo ang mga larawang ito sa isang malinis na *bond paper* na nakaayos mula sa hindi gaanong mahalaga hanggang sa pinakamahalaga. Sa kaliwang bahagi ng papel magsisimula ng pagdidikit ng larawan patungo sa kanan.
4. Sa baba ng mga ito ay magsulat ka nang maikli at malinaw na paliwanag kung bakit mo pinahahalagahan ang mga ito. Ipalawanag kung paano nagpasiya sa pagraranggo nito.

Narito ang halimbawa ng magiging larawan pagkatapos ng paggawa mo ng gawaing ito.

Halimbawa:

Natatakot ako na maimpluwensiyahan nila ako na gumawa ng masama, kaya hindi ako masyadong nakikipagbarkada.

Nasubok ba ang iyong pagkamalikhain? Nakatutuwa hindi ba? Upang mahinuha mo ang mas malalim na kahulugan ng gawain ay sagutin mo ang mga sumusunod na tanong sa iyong kuwaderno.

- a. Kung papipiliin ka lamang ng apat sa iyong inilistang mga pinahalagahan, ano-ano ang ititira mo? Ipaliwanag.
- b. Mula sa apat na ito, suriin ang antas ng pagpapahalaga mo sa mga ito sa pamamagitan ng pagpapaliwanag kung bakit mas mahalaga ang ikatlo kaysa sa ikaapat na pagpapahalaga. Bakit mas mahalaga ang ikalawa kaysa sa ikatlo at bakit mas mahalaga ang una kaysa sa ikalawang pagpapahalaga?
- c. Sa palagay mo, tama ba ang iyong pagpapahalaga sa mga ito? Pangatuwiran.
- d. Bakit mahalagang matutuhan ng tao ang mamili ng tamang pahahalagahan?

Siguradong may bago ka na namang natuklasan tungkol sa iyong sarili mula sa gawaing ito. Ang pagbibigay mo ng pagpapahalaga sa isang bagay ay nakaaapekto sa iyong kilos araw-araw at sa iyong pagkatao sa kabuuan. Marapat lamang na bigyan ito ng kaukulang pansin. Ipagpatuloy mong tuklasin ang mga mahahalagang kaalaman

PAGPAPALALIM

ANG MGA HIRARKIYA NG PAGPAPAHALAGA

no-ano ba ang mahalaga sa isang kabataang katulad mo? Marahil, iba-iba ang sagot mo sa tanong na ito. Maaaring *pagkain*, *hangin*, *buhay*, *pag-aaral*, *magulang* o *kaibigan* at marami pang ibang bagay na para sa sarili mong pananaw ay mahalaga. Hindi marahil tayo makatatagpo ng dalawang taong may magkatulad na mga pinahalagahan, o maaaring mayroon ngunit ang paraan at antas ng pagpapahalaga sa mga ito ay nanatiling magkaiba.

Tama ba ang iyong mga pinahalagahan? Isa pang tanong na magdadala sa iyo sa malalim na pag-iisip: tama nga bang mas bigyan ng halaga ang pera kaysa sa pamilya? ang sarili kaysa sa kapwa? ang kapwa kaysa sa Diyos? Sa pagsagot sa ganitong mga tanong, mahalaga na maunawaan mo kung paano husgahan kung mababa o mataas ang isang *pagpapahalaga*.

Bago lubos na maunawaan ang hirarkiya ng *pagpapahalaga*, kailangan munang maunawaan kung ano ang mga pamantayan sa pagpapasiya sa antas nito. Sumulat si Max Scheler ng Limang Katangian ng Mataas na *Pagpapahalaga* (mula sa tesis ni Tong-Keun Min na “*A Study on the Hierarchy of Values*”).

Una, Mas tumatagal ang mas mataas na pagpapahalaga kung ihahambing sa mababang mga pagpapahalaga. Halimbawa, Ang paggastos ng pera upang ibili ng aklat ay mas mataas kaysa sa ipambili ito ng pagkain. Mas tumatagal ang kaalaman na makukuha sa aklat kaysa sa kasiyahan ng pisikal na katawan dahil sa pagkain. Ang pagpapahalaga ay nasa mataas na antas kung hindi ito kailanman mababago ng panahon (*timelessness or ability to endure*).

Ikalawa, mas mahirap mabawasan ang kalidad ng pagpapahalaga. Kahit pa dumarami ang nagtataglay nito, mas mataas ang antas nito. Halimbawa, ang pagpapahalaga ng materyal na bagay ay lumiliit habang nahahati ito, ngunit ang pagpapahalaga sa karunungan ay hindi nababawasan kahit pa mahati ito o ipamahagi sa napakaraming tao. Ang pagpapahalaga ay nasa mataas na antas kung sa kabila ng pagpasalin-salin nito sa napakaraming henerasyon, napananatili ang kalidad nito (*indivisibility*).

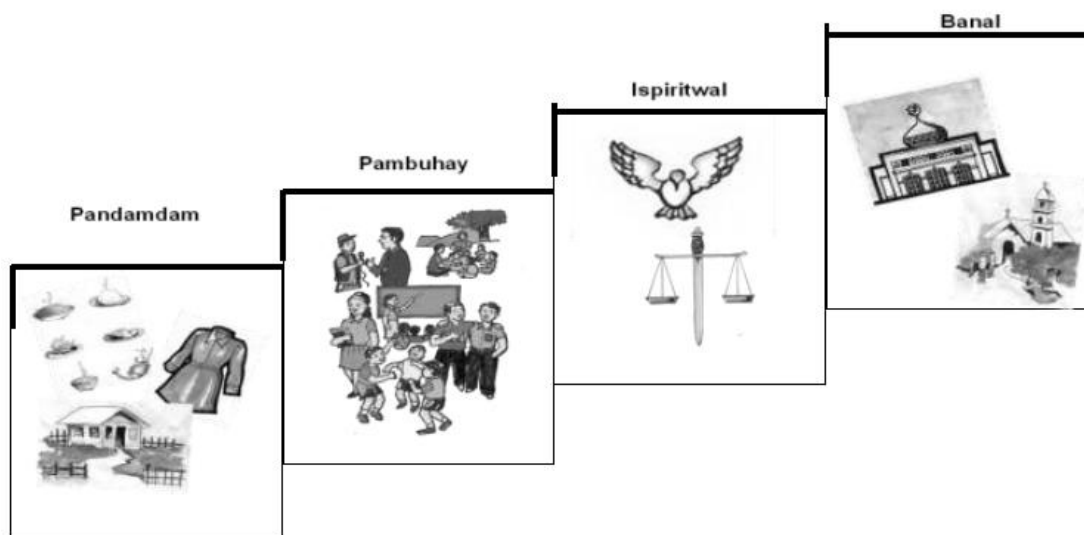
Ikatlo, mataas ang antas ng pagpapahalaga kung ito ay lumilikha ng iba pang mga pagpapahalaga. Ito ay nagiging batayan ng iba pang mga pagpapahalaga. Halimbawa, ang isang tao na nagtatrabaho sa ibang bansa na tinitii ang lungkot, pangungulila at labis na pagod upang kumita nang sapat na salapi; ginagawa niya ito upang mapagtapos sa pag-aaral ang kaniyang anak. Para sa kaniya, mas mataas na pagpapahalaga ang mapagtapos ang kaniyang anak sa pag-aaral kaysa sa kaniyang pagsasakripisyo at pagod.

Ikaapat, may likas na kaugnayan ang antas ng pagpapahalaga at ang lalim ng kasiyahanang nadarama sa pagkamit nito. Sa madaling salita, mas malalim ang kasiyahan na nadama sa pagkamit ng pagpapahalaga, mas mataas ang antas nito. Halimbawa, mas malalim ang kasiyahan ng pagsali sa isang *prayer meeting* kaysa sa paglalaro ng *basketball* (*depth of satisfaction*).

Ikalima, ang isang pagpapahalaga ay nasa mataas na antas kung hindi ito nakabatay sa organismonag nakararamdam nito. Halimbawa, Si Roselle Ambubuyog ang kauna-unahang bulag na mag-aaral ng Ateneo University na nakakuha ng pinakamataas na karangalan bilang *Summa Cum Laude* sa kursong *BS Mathematics*. Hindi naging hadlang ang kaniyang kapansanan upang siya ay makatapos ng pag-aaral. Ang kaniyang pagnanais na magtagumpay sa kaniyang larangan ay higit na mataas kaysa sa kaniyang pisikal na kapansanan.

Mula sa mga nabanggit na mga prinsipyo, nabuo ni Scheler ang Hirarkiya ng *Pagpapahalaga*. Tinawag niya ito na “*ordo amoris*” o *order of the heart*. Sinasabi niyang ang ganitong hirarkiya ng *pagpapahalaga* ay hindi ganap na mauunawaan lamang ng isip. Naniniwala siyang ang “puso” ng tao ay kayang magbigay ng kanyang sariling katuwiran na maaaring hindi mauunawaan ng isip.

Ang Hirarkiya ng Pagpapahalaga ayon kay Max Scheler (Dy, M. Jr., 1994)

1. **Pandamdang na mga Pagpapahalaga** (*Sensory Values*). Itinuturing na nasa pinakamababang antas ng *pagpapahalaga*, tumutukoy ito sa mga *pagpapahalagang* nagdudulot ng kasiyahan sa pandamdang ng tao. Kasama dito ang pagbibigay-halaga sa mga bagay na tumutugon sa pangunahing pangangailangan ng tao tulad ng pagkain, tubig, damit, tirahan at iba pang teknikal na mga pagpapahalaga. Kasama rin sa mga pagpapahalagang ito yaong mga bagay na maituturing lamang na rangya o luho ng isang tao, katulad ng mamahaling alahas, magarang sasakyan o mamahaling mga bag at sapatos na labis na hinahangad ng ilang mga tao.
2. **Pambuhay na Pagpapahalaga** (*Vital Values*). Ito ay mga pagpapahalagang may kinalaman sa mabuting kalagayan ng buhay (*well-being*). Halimbawa, mahalaga sa tao ang makapagpahinga kung siya ay pagod dahil ito ang makapagpapabuti sa kaniyang pakiramdam. Ang kumain ng masustansiyang pagkain upang matiyak na siya ay malusog at hindi magkakasakit. Mahalaga sa atin na may makausap na taong mahalaga sa atin upang mabawasan ang ating kalungkutan. Ang lahat ng nabanggit ay mga bagay na pinahahalagahan ng tao upang masiguro niya ang kanyang kaayusan at mabuting kalagayan.
3. **Mga Ispiritwal na Pagpapahalaga** (*Spiritual Values*). Maituturing na mas mataas ang pagpapahalaga nito kaysa sa dalawang unang nabanggit. Ang pagpapahalagang ito ay tumutukoy sa mga *pagpapahalagang* para sa kabutihan, hindi ng sarili kundi ng mas nakararami. May tatlong uri ang *pagpapahalagang* ito ayon sa aklat na *Problems of a Sociology of Knowledge* na isinulat ni *Max Scheler*:
  - a. Mga pagpapahalagang pangkagandahan (aesthetic values)
  - b. Pagpapahalaga sa katarungan (value of justice)
  - c. Pagpapahalaga sa ganap na pagkilala sa katotohanan (value of full cognition of truth)

4. **Banal na Pagpapahalaga** (*Holy Values*). Ito ang pinakamataas sa lahat ng antas ng mga pagpapahalaga. Tumutukoy ito sa mga pagpapahalagang kailangan sa pagkamit ng tao ng kaniyang kaganapan upang maging handa sa pagharap sa Diyos. Ang pagkilos tungo sa *kabanalan* ang katuparan ng kaganapan hindi lamang ng materyal na kalikasan ng tao kundi maging ng kaniyang ispiritwal na kalikasan.

Ayon kay Scheler, ang moral na kilos ay nagaganap kung ang isang tao ay pumipili ng isang pagpapahalaga kapalit ng iba pang mga pagpapahalaga. Ang paghuhusga sa pagiging mabuti o masama ng kilos ng tao ay nakasalalay sa pagpili ng pahahalagahan. Sa mga gawaing maituturing ng sariling konsensya bilang mabuti, nakikita na mas pinipili ang mataas na pagpapahalaga kaysa sa mababang pagpapahalaga o positibong pagpapahalaga kaysa negatibong pagpapahalaga. Sa kabilang banda, maituturing na masama ang isang gawain kung mas piniling gawin ang mas mababa kaysa sa mataas na pagpapahalaga o negatibong pagpapahalaga kaysa sa positibong pagpapahalaga. Maaaring gamiting halimbawa ang paninigarilyo lalo na sa isang kabataang katulad mo. Ito ay maaaring nagdudulot ng kasiyahan sa pakiramdam at pagtanggap mula sa iba pang mga kabataan.

Ngunit maituturing bang mas mataas na pagpapahalaga ang kasiya-siyang pakiramdam at pagtanggap kaysa sa pagpapahalaga sa sariling katawan na itinuturing na templo ng Diyos? Masama ang pandaraya sa pagsusulit (*cheating*) dahil pinili ang negatibong pagpapahalaga kaysa sa positibong pagpapahalagang katapatan. Sa kabilang dako, may mga taong ibinubuwis ang sariling buhay dahil sa paglilingkod sa kaniyang kapwa na nangangailangan. Halimbawa nito ang taong sumagip sa buhay ng isang tao katulad ng batang si Rhona Mahilum na noon ay pitong taong gulang na sinagip ang mga kapatid sa nasusunog nilang bahay. Kahit nailagay ang sarili sa panganib ay nananatili pa ring mabuti ang kaniyang gawain dahil mas mataas ang pagpapahalaga sa pagtulong sa kapwa kaysa sa sarili.

Ang pananaig ng paggawa ng mabuti, na nangangahulugan ng pagpili ng mas mataas na mga pagpapahalaga, laban sa masama, ang nakapagpapataas sa pagkatao ng tao. Ayon kay Manuel Dy, hindi dapat kalimutan ang pagiging obhektibo ng pagpapahalaga. Maaaring hindi magtagumpay ang isang tao sa pagtugon sa isang pagpapahalaga; ngunit hindi nito mababago ang pagpapahalaga lalo na yaong nasa mas mataas na antas. Ngunit sa ganitong mga pagkakataon, hindi nasisira ang pagpapahalaga kundi ang taong hindi tumugon dito. Katulad na lamang ng halimbawa ng kahalagahan ng kalusugan. Hindi man ito pahalagahan ng isang kabataang patuloy na naninigarilyo, hindi niya masisira ang kahalagahan ng kalusugan kundi ang buhay niya ang kanyang sinisira dahil sa kanyang paninigarilyo.

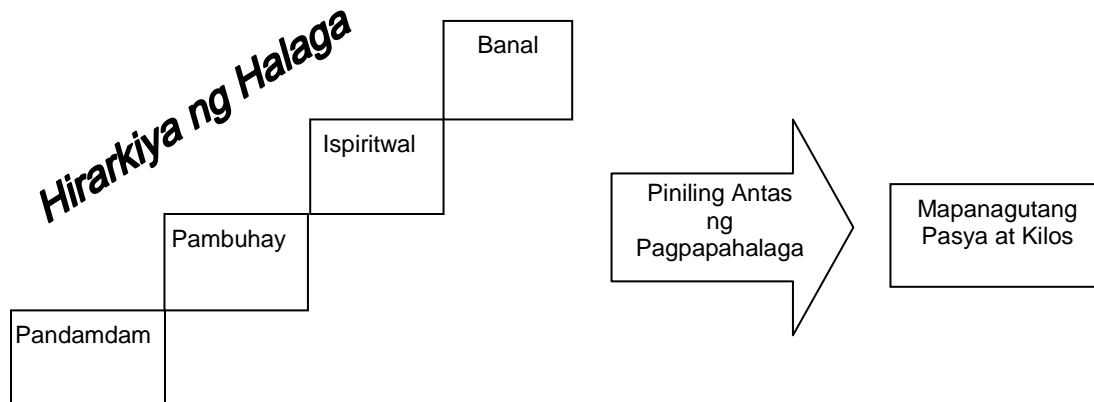
Sa pagbuo ng pagkatao ng tao at sa pagkamit ng mas mataas na mga pagpapahalaga, mahalagang malinaw sa iyo na nakasalalay ito sa pagkakaroon ng sapat na kaalaman at kahandaan na pumili ng tama at batay sa mga moral na prinsipyo. Ikaw, nakahanda ka na ba?

Tayain natin ang iyong pag-unawa:

Ano ang naunawaan mo sa iyong binasa? Upang masubok ang lalim ng iyong naunawaan sagutin mo ang sumusunod na tanong sa iyong kuwaderno:

1. Sa ano-anong antas nabibilang ang iyong mga pinahahalagahan?
2. Saan nakasalalay ang pagbuo ng pagkatao ng tao at pagkamit ng mataas na mga pagpapahalaga? Ipaliwanag.
3. Bakit mahalagang ibatay ang isasagawang pamimili ng pahahalagahan sa Hirarkiya ng Pagpapahalaga?
4. Paano mo masasabing ang isang pagpapahalaga ay mataas kaysa sa isa pang pagpapahalaga?
5. Sa gagawing kilos ng tao, bakit kailangang piliin ang pagpapahalaga na nasa mas mataas na antas kaysa sa pagpapahalaga na nasa mababang antas?

Ano ang konseptong naunawaan mo mula sa babasahin? Isulat ito sa iyong kuwaderno gamit ang *graphic organizer*.

ISABUHAY ANG MGA PAGKATUTO

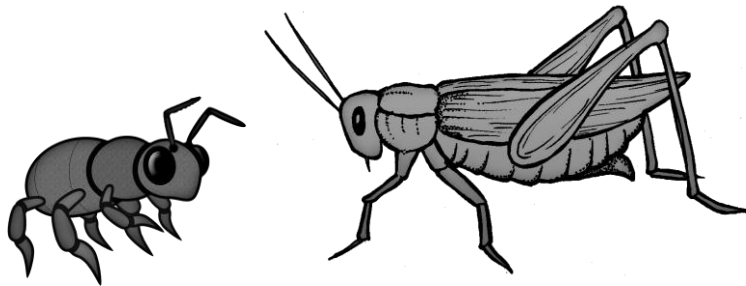
Naipaliwanag sa iyo mula sa babasahin ang kahalagahan ng pagpili sa mas mataas na antas ng pagpapahalaga. Kung gagawin mo ito masisiguro mong pinipili at ginagawa mo ang mabuti. Ngayong may sapat ka nang pag-unawa sa hirarkiya ng pagpapahalaga, handa ka nang isabuhay ang prinsipyong ito sa pang-araw-araw mong buhay.

Pagganap

Bago mo gawin ang gawain sa bahaging ito, naalala mo pa ba ang kilalang kuwento ng langgam at tipaklong? Muli mong balikan ang usapan ng dalawa at suriin ang antas ng kanilang pagpapahalaga.

Pagpapahalaga ko: Mababa o mataas, negatibo o positibo?

Si Langgam at Si Tipaklong

Maganda ang panahon. Mainit ang sikat ng araw. Maaga pa lamang ay gising na si Langgam. Nagluto siya at kumain. Pagkatapos lumakad na siya. Gaya nang dati, naghanap siya ng pagkain. Isang butil ng bigas ang nakita niya. Pinasan niya ito at dinala sa kanyang bahay. Nakita siya ni Tipaklong.

Magandang umaga, kaibigang Langgam, bati ni Tipaklong, kay bigat ng iyong dala. Bakit ba wala ka nang ginawa kundi maghanap at mag-ipon ng pagkain?

Oo nga. Nag-iipon ako ng pagkain habang maganda ang panahon, sagot ni Langgam.

Tumulad ka sa akin, kaibigang Langgam, wika ni Tipaklong. Habang maganda ang panahon tayo ay magsaya. Halika! Tayo ay lumukso, tayo ay kumanta.

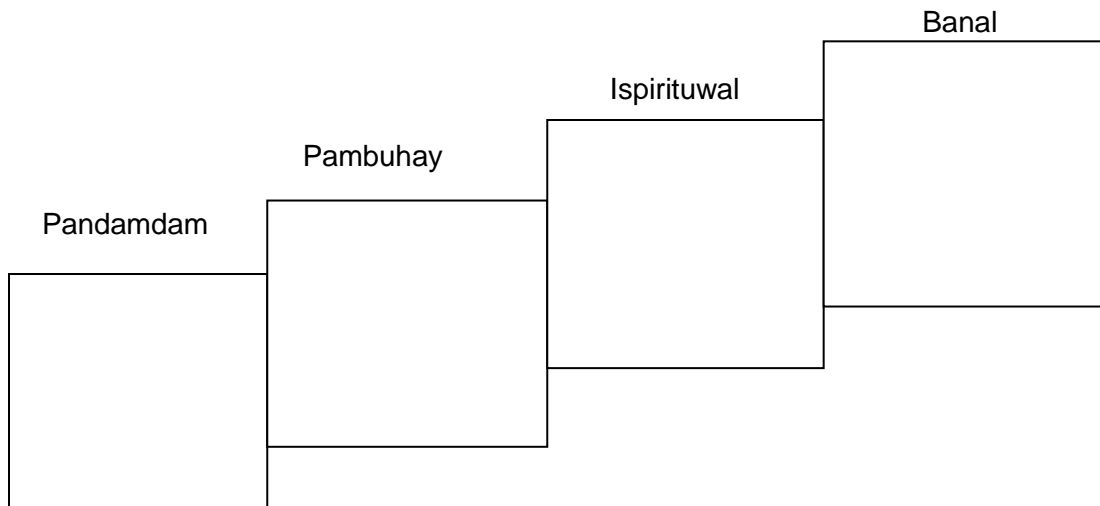
Ikaw na lang, kaibigang Tipaklong, sagot ni Langgam. Gaya ng sinabi ko sa iyo, habang maganda ang panahon, ako ay maghahanap ng pagkain. Ito'y aking iipunin para ako ay may makain kapag sumama ang panahon.

Lumipas pa ang maraming araw. Dumating ang tag-ulan. Ulan sa umaga, ulan sa hapon at sa gabi ay umuulan pa rin. At dumating ang panahong kumidlat, kumukulog at lumalakas ang hangin kasabay ang pagbuhos ng malakas na ulan. Ginaw na ginaw at gutom na gutom ang kawawang Tipaklong.

1. Anong pagpapahalaga ang taglay ni langgam? Ni tipaklong?
2. Kaninong pagpapahalaga ang nasa mataas na antas? Patunayan.

Ngayon ikaw naman. Sa iyong mga pagpapahalagang binanggit sa Paglinang ng mga Kaalaman, Kakayahan at Pag-unawa sa unahang bahagi ng modyul na ito, gawin sa iyong kuwaderno ang mga sumusunod:

1. Tukuyin mo ang iyong pagpapahalagang nabibilang sa mababang antas. Isulat ito sa unang hanay at ang nabibilang sa mataas na antas sa ikalawang hanay.
2. Gumawa ka ng sarili mong hagdan ng pagpapahalaga batay sa hirarkiya ng pagpapahalaga ni Max Scheler. Mula sa mga nakatalang pagpapahalaga sa itaas tukuyin mo kung saang antas nabibilang ang mga ito. Isulat ang mga ito sa hagdan ng pagpapahalaga gamit ang pormat sa ibaba:

Antas na maraming taglay na pagpapahalaga:	Sinasabi nito tungkol sa aking pagpapahalaga:
Antas na kaunti ang taglay na pagpapahalaga:	
Paano ko masasabing nasa mataas na antas ang aking pagpapahalaga:	Gagawin upang mapataas ang antas ng pagpapahalaga:

Pagninilay

Sa iyong journal isulat ang iyong pagninilay sa tanong na:

1. Aling antas sa iyong hagdan ng pagpapahalaga ang marami kang pagpapahalagang natukoy? Alin ang may kaunti?
2. Ano ang sinasabi nito tungkol sa iyong mga pagpapahalaga?

3. Paano mo masasabing nasa mataas na antas ang iyong mga pagpapahalaga?
4. Ano ang gagawin mo upang mapataas ang antas ng iyong pagpapahalaga?

Bagama't iba iba ang antas ng pagpapahalaga ng tao, mahalagang hamon sa atin lalo na sa iyo ang pagsasabuhay ng mas mataas na antas ng pagpapahalaga sa isang situwasyon. Magagawa mo ito sa pamamagitan ng pagpili na gawin ang mas mataas na antas ng pagpapahalaga kaysa sa mababang antas. Kapag nagawa mo ito masisiguro mong ginagawa mo ang tama at pinipili mong gawin ang mabuti.

Pagsasabuhay

Gabayan mo ang iyong sarili sa pagpili sa mas mataas na antas ng pagpapahalaga sa pamamagitan ng pagtatala ng pagpili mo sa dalawang pagpapahalaga. Gagawin mo ito araw-araw sa loob ng dalawang linggo. Layon nitong sanayin ka na maging mapagbantay sa pagpili ng mas mataas na pagpapahalaga. Gamiting gabay ang halimbawa sa ibaba:

Sarili Ko, Gabay Ko

Petsa/Araw	Piniling Pagpapahalaga	Pinagpiliang Pagpapahalaga	Antas		Naging Damdamin
			Mababa	Mataas	
Lunes	Bantayan ang kapatid dahil may pinuntahan ang nanay ko	Makipaglaro sa barkada		✓	Nasiyahan sapagkat nagbonding kami ng kapatid ko naramdaman kong naging close kami sa isa't isa.
	Nag-aral ng leksyon	Manood ng paboritong teleserye		✓	Mas naunawaan ko ang aming leksyon kaya't handa ako sa pagsusulit na maaaring ibigay ng aming guro.

Muli binabati kita sa matagumpay mong pagtatapos sa araling ito.
Hangad kong higit na naunawaan mo ngayon ang kahalagahan na piliin mo ang pagpapahalaga na nasa mas mataas na antas. Patuloy mo itong gawin upang mas maging makabuluhan ang iyong pagkatao.

Mga Kakailangang Kagamitan (websites, software, mga aklat, worksheet)

Sipi ng kuwento ni langgam at tipaklong

Mga Sanggunian:

Dy, Manuel Jr. B. *The Philosophy of Value, The Value of Philosophy*. Retrieved November 10, 2009 from http://crvp.org/book/Series03/III-7/chapter_i.htm. (1994)

Esteban, Esther J. *Education in Values: What, Why and for Whom*. Manila. Sinag-tala Publishers. (1990).

Scheler, Max. Translated by Frings, Manfred S. Routledge & Kegan Paul Ltd. London. *Problems of a Sociology of Knowledge*. (1980) Retrieved November 4, 2009 from

<http://books.google.com/books?id=AdgOAAAAQAAJ&pg=PA14&dq=hierarchy+of+values+scheler#v=onepage&q=hierarchy%20of%20values%20scheler&f=false>

Tong Keun-Min. A Study on the Hierarchy of Values. Retrieved November 5, 2009 from <http://www.bu.edu/wcp/Papers/Valu/ValuMin.htm>

Kawanihan ng Edukasyong Sekundarya. Kagawaran ng Edukasyon. 2010. Gabay sa Pagtuturo sa EP para sa 2010 Kurikulum ng Edukasyon Sekundarya (SEC) Pasig City: Awtor

<http://kapitbisig.com/philippines/tagalog-version-of-fables-mga-pabula-si-langgam-at-si-tipaklong-pabula-fable.590> retrieved January 23, 2012

Mga Larawan:

http://t2.ftcdn.net/jpg/00/14/75/37/400_F_14753715_MFUPDxYgXF5A5h9pe9yppyLjm7a7iCku.jpg, retrieved January 27, 2012

<http://3.bp.blogspot.com/-EfO2zI7F4Gg/TtuFGw5sUEI/AAAAAAAAADp4/mrpFE8vHHx8/s1600/ant-n-grasshopper.png> retrieved January 27, 2012

http://lh4.ggpht.com/_1CuUBFKRAQk/TSDQkt31qsl/AAAAAAAAACRM/tT8pRg_5mXE/Einstein%20-%20Value.JPG retrieved January 27, 2012

Modyul 11: PANLOOB NA SALIK NA NAKAIIMPLUWENSIYA SA PAGHUBOG NG MGA PAGPAPAHALAGA

Ano ang Inaasahang Maipamamalas Mo?

Natatangi ka. Hindi mo marahil pansin, subali't taglay mo ang natatanging potensiyal na ipinagkaloob sa iyo. Ang bawat indibiduwal ay may natatanging kakayahang gumawa ng mabuti, hindi lamang para sa sarili, kundi para rin sa mundong kaniyang ginagalawan. Upang mangyari ito mahalagang sanayin mo ang iyong sarili na linangin at isabuhay ang iyong mga pagpapahalaga. Kailangan mong pagsumikapan na mabuhay kapantay ng iyong potensiyal at kakayahang taglay mo. Bakit mo ito gagawin? Sapagkat, ikaw ay isang manlalakbay at hindi isang istambay. Mayroon kang dapat gawin kaya't tuklasin mo kung ano ang nasa iyong loob na makatutulong sa pagsasagawa mo nito.

Sa modyul na ito, inaasahang maipamamalas mo ang mga sumusunod na kaalaman, kakayahan at pag-unawa:

- Naipaliliwanag ang mga panloob na salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng mga pagpapahalaga
- Nasusuri ang isang kilos batay sa isang panloob na salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng mga pagpapahalaga
- Nahihinuha na ang paglalapat ng mga panloob na salik sa pang-araw-araw na buhay ay gabay sa paggawa ng mapanagutang pasiya at kilos
- Naisasagawa ang mga tiyak na hakbang na ilalapat sa pang-araw-araw na gawain at pagpapasiya na makatutulong sa paghubog ng bawat panloob na salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng mga pagpapahalaga.

Narito ang mga kraytirya ng pagtataya ng awtput mo sa titik d:

- May paglalapat na gagawin sa bawat isang salik
- May mga tiyak na hakbang sa paglalapat sa pang-araw-araw na gawain
- Nailahad nang malinaw ang hakbang na gagawin
- May patunay ng pagsasabuhay
- May kalakip na pagninilay

Paunang Pagtataya

1. Sa paanong paraan mapananatili ang moral na integridad ng isang tao?
  - a. Kung magiging matatag sa pakikibaka para sa katotohanan at kabutihan
  - b. Kung isasalob ang mga katotohanang unibersal at halagang moral
  - c. Kung laging pananaigin ang maingat na paghuhusga ng konsensya at pagsasabuhay ng mga birtud
  - d. Lahat ng nabanggit

2. Ang paglalapat ng mga panloob na salik sa pang-araw-araw na buhay ay gabay sa paggawa ng _____.
  - a. Moral na paghuhusga
  - b. Obhektibong paglalahat
  - c. Matiwasay na pamumuhay
  - d. Mapanagutang pasya at kilos

3. Alin sa mga sumusunod na pahayag ang *hindi totoo* tungkol sa konsensya?
  - a. Ito ay ang praktikal na paghuhusgang moral ng isip.
  - b. Ito ay matuloy at natural na nahuhubog batay sae dad at karanasan ng tao.
  - c. Dahil sa konsensya nalalaman agad ng tao ang mabuti at masama sa kongkretong sitwasyon.
  - d. Kung nahubog ang tao na gamitin ang kanyang tamang konsensya, napalalakas nito ang kakayahan ng tao na makabuo ng moral na paghuhusga.

4. Ang labis na kahirapan ang maaaring maging hadlang upang mapanatili o mas mapataas ang dignidad ng isang bata at maisabuhay ang mga halaga. Ang pahayag ay:
  - a. Tama, dahil ang kahirapan ang dahilan upang mabawasan ang tiwala ng isang bata sa kanyang sarili
  - b. Tama, dahil sa kahirapan ay nababawasan ang panahon ng mga magulang upang batayan at paunlarin ang halaga ng kanilang mga anak
  - c. Mali, dahil maging ang labis na karangyaan ay maaari ring maging hadlang upang maisabuhay ng isang bata ang mga halaga
  - d. Mali, dahil lahat ng mahirap ay nais na maging mabuting mamamayan ng lipunan at anak ng Diyos

5. Ang mga sumusunod ay katangian ng isang taong may moral na integridad maliban sa:
  - a. hindi nahihiyang gawin ang ano mang pinaniniwalaan niyang tama
  - b. may mataas na pagpapahalaga sa pangangalaga sa sariling kapakanan at paninindigan
  - c. may tiwalang ibahagi sa ibang tao ang kanyang paniniwala na maaaring maging daan upang makahimok ng iba.
  - d. bukas at tapat sa pagbabahagi ng kanyang mga binabalak, ninanais at mga bagay na nagtutulak sa kanya upang gawin ang isang bagay

6. Ang mga sumusunod ay pamamaraan upang mahubog ang disiplinang pansarili maliban sa:
  - a. Gamitin ng lubusan ang kalayaan
  - b. Maging mapanagutan sa lahat ng kilos
  - c. Tanggapin ang kahihinatnan ng pasya at kilos
  - d. Magsikap na mag-isip at magpasya nang makatwiran

7. Para sa edukasyon ng konsensya ng isang bata mahalaga ang bahaging maaaring gampanan ng mga magulang at ng mga guro. Ang mga sumusunod ay ang mga tungkulin na maaari nilang gampanan para sa mga kabataan maliban sa:
  - a. Maiparamdam sa mga bata ang paggalang sa kanilang pagiging tao.
  - b. Maging bukas sa pagtanggap sa kanilang kabuuan, sino man ang mga ito
  - c. Matulungan ang isang bata upang masuri ang lahat ng bagay na kanilang ginagawa, ninanais o hinahangad
  - d. Maging kritikal sa pagtingin sa kanilang mga pagkakamali at tiyaking ituturo sa kanila ang paraan upang ito ay maitama

8. Anong kakayahan ang mapalalakas kung mahuhubog mula sa pagkabata ang kakayahan ng isang bata na gamitin ang tamang konsensya?
  - a. pagbuo ng moral na paghuhusga
  - b. pagbuo ng mabuting kalooban
  - c. pagbuo ng tamang pagpapasya
  - d. pagbuo ng matalinong paghuhusga

9. Masasabi lamang na naisagawa ang tunay na esensya ng kalayaan kung:
  - a. Nakilala ang tama at mali at ibinabatay ang paghuhusga sa mga prinsipyong etikal
  - b. Sinusunod ng tao ang kanyang likas na kakayahan gawin ang tama at iwasan ang masama
  - c. A at B
  - d. wala sa nabanggit

10. Ang kalayaan ng tao ay laging may kakambal na:

a. katarungan	c. maingat na paghuhusga
b. responsibilidad	d. lahat ng nabanggit

PAGTUKLAS NG DATING KAALAMAN

Panuto: Basahin ang maikling seleksiyon tungkol sa pag-unlad ng isang paru-paro mula sa pagiging isang uod. Marahil alam mo na ang prosesong ito. Marapat na muli mo itong balikan. Sagutin ang mga tanong pagkatapos nito sa iyong kuwaderno.

Ang tilas (*larva*) ay mayroong mahaba, matabang parang uod na katawan na nababalot ng mabalahibong may stripes na balat. Ito ay dumadausdos sa lupa upang kainin ang lahat ng bagay na maaari nitong matagpuan. Sa huli, ito ay tumitihaya at bumubuo ng kukun o bahay-uod.

Sa kukun, ang tilas ay nakabitin lamang at nagaganap ang pagbabago. Lahat ng klaseng pagbabago ay nangyayari sa loob ng kukun na ito. Nagbabagong anyo ang katawan nito, tumutubo ang pakpak, nagkakahugis ang binti at iba pang bahagi nito at nagbabago rin ang kulay. Sa tamang panahon nginangatngat nito ang malaplastik na nakabalot sa kanyang katawan para makalabas sa kukun at makalipad bilang isang ganap na paru-paro. Ano –ano ang mayroon sa loob ng kukun upang maganap ang mga pagbabagong ito? May mga salik na nakatutulong upang maganap ang mga pagbabago at maging ganap na isang magandang paru-paro ito. Mayroong iba't ibang *cells* at mayamang likido (*fluid*) sa loob nito. Ginagamit ng mga *cells* na ito ang likido (*fluid*) upang lumaki at magkaroon ng bagong anyo ng katawan. Ito ang paraan ng pagbabagong - anyo at pag-unlad ng tilas sa loob ng kukun.

1. Ano ang nangyayari sa tilas sa loob ng kukun?
2. Ano ang nakatulong upang maganap ito sa loob ng kukun? Ipaliwanag.
3. May pagkakatulad kaya ito sa tao? Pangatuwiran.

Pag-aralan mo ang mga larawan pagkatapos ng seleksiyon at gawin ang gawain pagkatapos nito. Sundan ang panuto sa ibaba sa pagsasagawa nito.

Tunghayan mo ang mga larawan sa ibaba:

A.

Kailangan ko nang bumangon para hindi ako mahuli sa pagpasok.

B.

Sorry po. Nabasag ko po ang vase dahil sa katigasan ng ulo ko. Hindi po ako nakinig sa paalala ninyo.

C.

Hayaan ko na lang kaya ang dalawang ito na mag-away.

Hindi ko sila pwedeng pabayaan. Kailangan ko silang awatin, baka sila magkasakitan.

D.

Nelson, huwag mong sabihin sa Nanay ko na sumama ako sa kanila. Isang araw lang kami hindi makauwi. Magpapaliwanag na lang ako pagdating ko.

Hindi ko pwede gawin 'yon, mag-aalala ang Nanay mo sa iyo.

E.

Matagal man pero kailangan kong maghintay dahil ito ang nararapat!

F.

Bakanteng oras namin ngayon - mas magandang magbasa ng aklat kaysa makipagkuwentuhan sa kaklase ko.

Bakit nagawa ito ng tauhan ? Upang matuklasan ito gawin mo ang mga sumusunod:

1. Punan ang hanay ng taglay na katangian ng tauhan na naging dahilan upang gawin ang kilos.
2. Tukuyin kung ito ay nagaganap sa loob o labas ng ating pagkatao. Isulat ang salitang loob kung ito ay nagaganap sa loob ng tao at ang salitang labas kung ito ay nagaganap sa labas ng tao. Sundan ang naunang halimbawa.

Larawan	Taglay na Katangian kaya nagawa ang kilos	Bahagi ng Pagkatao na may kinalaman sa kilos
---------	---	--

Loob o Labas

A.	<u>Disiplina sa sarili</u> _____	<u>loob</u> _____
B.	_____	_____
C.	_____	_____
D.	_____	_____
E.	_____	_____
F.	_____	_____

3. Sagutin ang mga sumusunod na tanong sa iyong kuwaderno:
  - a) Maaari bang maging paru-paru ang tilas kung ito ay nasa labas ng kukun? Patunayan.
  - b) Sa anong situwasyon nakakatulad ito sa tao? Ipaliwanag.

Katulad sa tilas na may salik sa loob ng kukun na tumutulong upang umunlad at maging ganap itong paru-paro, mayroon ding panloob na salik na nakaaapekto sa ating kilos at pagkatao. Ito ang mahalagang paksa na pag-uukulan mo ng iyong pag-unawa sa araling ito.

PAGLINANG NG MGA KAALAMAN, KAKAYAHAN AT PAG-UNAWA

Paano ba isinasabuhay ng isang tao ang kanyang mga pagpapahalaga? Ano ang nag-uudyok sa kanya upang gawin ang isang pasya at kilos tungo sa pagsasabuhay ng mga pagpapahalagang ito? Pag-aralan ang tatlong *case study* sa ibaba. Tuklasin ang pagkakaiba ng kanilang kilos at ang dahilan nito.

Case Study A

Nagmaktol ang dalawang taong gulang na si Abish nang paliliguan siya ng kanyang ina. Sa patuloy na pamimilit ng kaniyang ina, nagalit siya kaya't pinagtatapon niya ang kanyang mga laruan.

Case Study B

Inagaw ni Avi, limang taong gulang na bata, ang laruan ng kanyang pinsan. Nang babawiin ito ng huli sinigawan niya ito at akmang babatuhin ng laruan nang dumating ang kanyang ina. Kaya't hindi niya itinuloy.

Case Study C

Si Chad na nasa unang taon sa hayskul ay palaging niyayaya ng kanyang mga kamag-aral na mag-cutting class subali't hindi siya sumasama. Isang araw niyaya na naman siya ng mga ito at sinabihang hindi na siya ituturing na kaibigan. Gayunpaman, hindi pa rin siya nagpadala sa pambubuyo nila.

Mga Tanong:

Sagutin ang mga sumusunod na tanong o gawain sa iyong kuwaderno:

1. Bigyang puna ang kilos ng mga tauhan sa bawat *case study*. Bigyang-paliwanag ang kanilang naging kilos sa situwasyon.

Case Study A

Case Study B

Case Study C

---

2. Ano-ano ang ipinakita ni Chad sa situwasyon upang magawa ang pasya at ipamuhay ang kanyang pagpapahalaga?

- a) _____
- b) _____
- c) _____

3. Ano ang dapat gawin ng isang kabataang tulad mo upang katulad ni Chad ay makagawa ka o patuloy na makagawa ng tamang pasya at kilos tungo sa pagsasabuhay ng iyong pagpapahalaga?

Mas mapapalalim ang pag-unawa mo sa gawaing ito at sa paksang tinatalakay sa pagpapatuloy mo sa pag-aaral ng modyul na ito. Higit na matutulungan ka ng inihandang babasahin upang maunawaan ang mga salik na nakaiimpluwensiya sa paglinang ng iyong pagpapahalaga.

PAGPAPALALIM

MGA PANLOOB NA SALIK NA NAKAIIMPLUWENSYA SA PAGHUBOG NG PAGPAPAHALAGA

Anak ka ng Diyos, nilikha ka ayon sa Kanyang wangis. Sabihin man ng siyensya na nagmula ka sa lahi ng mga hayop at ang turing sa iyo ay pinakamataas na uri ng hayop, alam mo sa sarili mo na iba ka sa iba pang nilikha Niya. Ipinanganak ang lahat ng tao na may kakayahan na kilalanin ang tama sa mali, ang mabuti sa masama, ang dapat sa hindi dapat; isang biyayang alam natin na natatangi para sa isang taong katulad mo. Ngunit hindi sapat na alam natin ang tama at mali, kapalit ng pagbibigay sa atin ng buhay sa mundo ay ang pananagutang buuin ang ating pagkatao at hanapin natin ang ating tunay na layunin sa ating pagkalalang. Hindi tayo nilikha ng Diyos upang panoorin lamang ang ganda ng mundo o sirain ito. Nilikha tayo ng Diyos upang hanapin ang katotohanan at gawin ang kabutihan, hindi lamang para sa ating sarili kundi pati rin sa ating kapwa, pamayanan at bansa.

Ang bawat tao sa mundo ay nagtataglay ng mga pagpapahalaga, ngunit hindi nalilalang ang mga ito sa loob lamang ng isang magdamag

Ang bawat tao sa mundo ay nagtataglay ng mga pagpapahalaga, ngunit hindi nalilalang ang mga ito sa loob lamang ng isang magdamag. Dumadaan sa masusi at matagal na proseso ng paghubog ang mga ito. At sa prosesong ito, may mga bagay na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng mga ito. Dito sa mga impluwensyang ito nakasalalay kung anong uri ng mga pagpapahalaga ang mahuhubog sa isang tao.

May mga panloob na salik na nakaaapekto sa paghubog ng mga pagpapahalaga ng tao. Ang mga salik na ito ay matatagpuan *mismo* sa tao na nagtataglay ng pagpapahalaga.

Mga Panloob na Salik na Nakaiimpluwensya sa Paghubog ng Pagpapahalaga

1. **Konsensiya.** Naipaunawa sa mga naunang aralin na sa pamamagitan ng konsensiya nalalaman agad ng tao ang mabuti at masama sa kongkretong sitwasyon. Ito ang batas moral na itinanim ng Diyos sa isip at puso ng tao. Ito ay ang praktikal na *paghuhusgang moral* ng isip - ang paghuhusga ng isip kung mabuti o masama ang isang kilos.

Tulad ng isang batang pumapasok sa paaralan upang turuan ng maraming mga kaalaman, tulad ng kasanayan sa pagsasagawa ng mga bagay (hal. pananahi o pagkukumpuni ng makina o sasakyan), kailangan din ng paglalaan ng panahon upang turuan o hubugin ang konsensiya. Mahalagang maunawaan ang kahalagahan ng edukasyon ng konsensiya.

Sa edad na anim o pito, nagsisimula na ang isang bata na makaunawa na ang kanyang mga kilos ay maaaring maging kalugud-lugod sa mahahalagang tao sa kaniyang paligid o hindi. Nauunawaan na niya na ang ilang mga kilos ay maaaring magdulot ng pinsala sa kanyang kapwa at sa mga bagay na nasa kanyang paligid. Dahil sa edad na ito nagsisimula nang mahubog ang kanyang kakayahang makaunawa ng katwiran at matutong mangatwiran. At sa ganito kaagang yugto, napakahalaga ng bahaging maaaring gampanan ng mga magulang at guro para sa edukasyon ng konsensiya ng isang bata. Ayon kay Esteban (1990) maaaring gampanan ng mga magulang at guro ang mga sumusunod:

- a. makatulong sa isang bata upang masuri ang lahat ng bagay na kanilang ginagawa, ninanais o hinahangad;
- b. mamulat sa kung paano inuunawa ng isang bata ang tama at mali;
- c. maging bukas sa pagtanggap sa kanilang kabuuan, anoman o sinoman ang mga ito;
- d. maiparamdam sa mga bata ang paggalang sa kanilang pagiging tao, at;
- e. maging mapagpasensya at matatag sa pagharap sa kanilang mga pagkakamali, maliit man ang mga ito o malaki, at tiyakin na lalakipan ang pagharap na ito ng malalim na pag-unawa.

Kung nahubog ka na gamitin ang tamang konsensiya mula sa iyong paglaki bilang isang nagdadalaga o nagbibinata, napalalakas ang iyong kakayahang makabuo ng moral na paghusga. Sa malalim na kakayahang ito nakasalalay ang paghubog ng tama at mataas na antas ng pagpapahalaga.

2. Mapanagutang Paggamit ng Kalayaan.

Marahil masaya ka sa yugtong ito ng iyong buhay dahil may mga bagay na malaya mo nang nagagawa ngayon. Namumulat ka na ngayon sa lumalawak na saklaw ng iyong kalayaan. Maaari ka na ring mamili kung gagawin mo o hindi ang isang bagay. Marahil, sinasabi mo sa iyong sarili, ito naman talaga ang kahalagahan ng kalayaan, ang

Ang pagnais ng taong takasan ang konsekwensiya ng kanyang kilos ay ang pagnais na takasan ang **kalayaan.**
Erich Fromm

kahalagahan ng pagiging malaya. Ngunit nagagamit mo ba nang tama ang iyong kalayaan? Ano ba ang tunay na kahalagahan nito? Masasabi lamang na nagagawa ang tunay na kalayaan kung:

- (a) nakikilala ang tama at mali
- (b) sinusunod ng tao ang kaniyang likas na kakayahang gawin ang tama at iwasan ang masama (Esteban, 1990).

Mahalagang maunawaan na ang kalayaan ay may kakambal na pananagutan. Akala ng ilang kabataan na dahil sa kanyang kalayaan maaari niyang gawin ang anumang naisin na walang anumang kapalit. Parang katulad sa pantasyang palabas na ang makapangyarihang bida ay biglang darating upang sagipin ang isang tauhan mula sa kahihinatnan ng kanyang ginawa o mula sa kapahamakan dahil sa kaniyang piniling kilos. Sa panahon ngayon ng mga kabataan, marami ang nagnanais ng ganitong paraan ng pagliligtas; katulad halimbawa ng isang mag-aaral na hindi nag-aral dahil piniling maglaro ng *computer* ay nagdarasal na masagot ang mga tanong sa pagsusulit, o anak na umuwi ng hatinggabi dahil sumama sa barkada nang hindi nagpapaalam ay umaasang hindi mapagalitan ng magulang.

Ayon sa sikolohistang si Erich Fromm, ang pagnais ng taong takasan ang konsekuwensiya ng kanyang kilos ay ang pagnais na takasan ang kalayaan. Sapagkat ang kalayaan ay nangangailangan ng pagiging mapanagutan. Ang salitang *kalayaan* ay tumutukoy sa kakayahang maghusga sa dalawang pagpipilian at ang pagnais na tanggapin ang kahihinatnan ng kanyang pagpili. Habang lumalaki ang kalayaan, lumalawak din ang ating pananagutan.

Dapat maunawaan ng isang tinedyer na katulad mo na mahalagang matutuhan ang mapanagutang paggamit ng kalayaan. Ito ang pangunahing kakayahang kailangan upang makapagsagawa ng tamang pagpapasyang moral at makapili ng tamang mga pagpapahalaga.

3. Pagiging Sensitibo sa Gawang Masama. Kung ang tao ay tapat sa paggawa ng tama, mag-aaalinlangan siya sa paggawa ng masama.

Ang pagtukoy sa pangkalahatang kabutihan o kasamaan ng kilos ng tao ay masusukat sa pamamagitan ng mga sumusunod:

- a. layon (end) – tumutukoy sa layunin, dahilan o intensiyon ng kilos at ng gumagawa ng kilos
- b. pamamaraan (means) - ay ang mismong kilos o gawa
- c. mga pangyayari (circumstances) – konsiderasyon sa oras, lugar, paraan o ang tumutugon sa tanong na kailan, saan, paano o gaano.

Bagama't ang layon at pamamaraan ang kumikilala sa gawang mabuti at masama, ang pangyayari naman ang nagdadagdag o bumabawas ng pagiging mabuti o masama ng isang kilos. Halimbawa, ang pagkuha ni Jake ng sampóng piso ni Mark na isang mayaman at palaging maraming baon ay masama kahit pa marami itong pera. Subali't kung kukunin ni Jake ang sampóng piso ni Jason na kinita nito sa pagtitinda ng pandesal para mayroon siyang pananghalian pagkatapos ng klase ay mas masama. Ang sampóng piso ni Mark, marahil hindi niya pansin na nawala ito dahil marami pa ang pera niya samantalang

pinagpaguran ni Jason kitain ang sampóng piso at hindi siya manananghalian dahil nawala ito.

Kung ang layon at pamamaraan ay pawang mabuti, matatawag na *mabuti* ang isang kilos. Ngunit kung ang isa man sa mga ito ay masama, ang kabuuan ng kilos ng tao ay maituturing na *masama* kahit pa ang dalawa dito ay mabuti. Halimbawa, nais mong tulungan ang iyong kaklase na maaaring bumagsak sa Matematika kung kaya pinakopya mo siya sa oras ng pagsusulit. Nawawalan ng halaga ang iyong layon na tumulong dahil hindi maganda ang iyong pamamaraan ng pagtulong. Hindi pa rin matatawag na tunay na mabuti ang iyong kilos.

Ang isang kilos na masama ay hindi maaaring ipagwalang-bahala. Ang kilos na katulad ng pananakit ng kapwa, pisikal man o emosyonal, na nagiging paraan ng mga kabataang katulad mo upang magsaya o malibang; ang pangongopya sa pagsusulit, kahit pa tinatanggap nang “normal” na gawain ng isang nagdadalaga o nagbibinata na katulad mo; ang pagkuha ng gamit na hindi sa iyo; ang pagsisinungaling, kahit pa tinatawag mong “white lie” ay masama at hindi nararapat na ipagsawalang-bahala na lamang.

Maraming kabataan ngayon ang nawawala ang pagiging sensitibo sa gawang masama. Nakababahala ang paggawa ng masama, subalit mas nakababahala ang hindi na maramdaman ng isang tao na ang ginagawa niya ay masama. Ang nakatatakot nito ay ang pagdipensa na “mabuti” ang isang kilos na masama.

Bilang kabataan, kailangang maging mulat ka kung masama ang iyong kilos. Hindi katanggap-tanggap na dahil ang isang kilos ay madalas na ginagawa ng marami ay maituturing nang normal o hindi na dapat ikabahala.

- 4. Pagsasabuhay ng mga Birtud** (*Practice of virtues*). Masasabi lamang na naging matagumpay ang pagtuturo ng pagpapahalaga ng iyong guro o ng iyong mga magulang kung tunay mong isinasabuhay nang paulit-ulit ang iba’t ibang mga birtud. Ito ang pinakamatibay na patunay na naisaloob ng isang kabataang katulad mo ang mga moral na pagpapahalaga. At kapag isinasabuhay na ang mga pagpapahalaga, nangangahulugan ito na unti-unti nang mahuhubog ang iyong kilos o gawi (attitude) na siya namang mahalaga upang mahubog ang iyong magandang ugali o asal (behavior). Ang moral na pagpapahalaga ay dapat na mailapat sa anumang mahalagang pagpapasya, aksyon o kilos. Mahalagang kasanayan din ito na makatutulong upang mapaunlad ang iyong isip, hangarin at kilos. (Haring, B., 1912)

Anomang kilos na isinasagawa nang paulit-ulit ay maaari ng maging bahagi ng pang-araw-araw na buhay. Katulad ng paggawa ng takdang aralin, magiging bahagi na ito ng mga gawain sa araw-araw kung patuloy na ginagawa. Maaari pa ngang makaramdam ng kakulangan kung ito ay hindi maisasagawa. Gayundin ang pagkakaroon ng takdang oras sa panalangin na napakahalaga sa ating kabuuang kabutihan. Magkakaroon ka ng subaybay, direksiyon at kapayapaan sa buong maghapon kung sisimulan mo ito ng panalangin sa umaga.

5. Disiplinang Pansarili. Upang mahubog ang disiplinang pansarili, kailangan ng taong matutuhan ang sumusunod:

- a. magsikap na mag-isip at magpasiya nang makatuwiran (rational)
- b. maging mapanagutan sa lahat ng kanyang kilos
- c. tanggapin ang kalalabasan (consequence) ng pasya at kilos
- d. gamitin nang wasto ang kanyang kalayaan

Ang paghikayat sa mga anak o mag-aaral na magkaroon ng disiplinang pansarili ay maaaring isa sa pinakamahirap na gawain (task) na maaaring isagawa ng isang magulang o ng isang guro. Ito ay dahil hindi galing sa panlabas na mga impluwensya na maaaring maidikta sa isang bata, kundi kailangang manggaling sa kanyang sariling pagnanais na ito ay isagawa. Hindi madali ang magkaroon ng pagpipigil sa sarili na gawin ang mga bagay na nakasanayang gawin o sanayin ang sarili na isagawa nang paulit-ulit ang mga birtud. Ang pagsasanay para sa disiplinang pansarili ay dapat na magsimula sa mga unang taon ng isang bata, sa paggabay ng kanyang mga magulang o mga guro. Maaaring gawin ang mga sumusunod:

- a. Turuan ang isang batang mamuhay sa katotohanan at sanayin ang kanyang kakayahang gamitin ang tamang katwiran.
- b. Tulungan ang isang batang ipagpaliban ang anumang paghahangad sa mga bagay na para lamang sa pansariling kasiyahan (delayed gratification).
- c. Hikayatin ang isang bata na tumanggap o umako ng pananagutan.
- d. Turuan ang isang bata na magsakripisyo at makaranas ng paghihirap na pinananatili ang dignidad at puno ng pagtitiyaga.

6. Moral na Integridad. Ang moral na integridad ay mapananatili kung magiging matatag sa pakikibaka para sa katotohanan at kabutihan. Ito ay ang pagsasalooob ng mga katotohanang unibersal at pagpapahalagang moral. Nalilining ito sa pamamagitan ng maingat na paghusga ng konsensiya at pagsasabuhay ng mga birtud.

Ang pagkakaroon ng moral na integridad, ayon kay Carter, S. (Olson, L.) ay bunga ng pagsasama ng sumusunod:

- a. *Masusing Pag-iisip batay sa Moral na Pamantayan (Moral Discernment).* Ito ang kakayahan ng tao na masuri at maihiwalay ang tama sa mali. Ito ay nangangailangan ng pagmumuni sa kahulugan ng mabuti at masama at sa kung paano ito mailalapat sa sarili at sa kapwa. Kasama rin ang pagkakaroon ng kakayahan na bumuo ng konklusyon o prinsipyo mula sa pag-aaral o pagsusuri (discernment) upang makabuo ng sariling paniniwala (convictions).

Imagine
With all
Believe
YOUR mind.
With all
Achieve
YOUR heart.
With all
YOUR might.

b. *Matibay na Pagkapit sa Sariling Paniniwala (Consistent Behavior)*. Kung ang isang tao ay may matibay na paninindigan sa sariling paniniwala (convictions), ang lahat ng kanyang kilos ay naaayon sa mga ito. Kahit maharap siya sa iba't ibang sitwasyon sa paglipas ng mahabang panahon, kapansin-pansin na ang kanyang kilos ay nananatiling matatag na nakakapit sa kanyang sariling paniniwala.

c. *Hayagang Paninindigan (Public Justification)*. Ito ang kakayahang ibahagi sa iba na ang tao ay kumikilos nang naaayon sa kanyang sariling paniniwala at ang paniniwalang ito ay bunga ng malalim na pag-iisip at matamang pagsusuri. Ang isang taong may moral na integridad ay hindi nahihiyang gawin ang anumang pinaniniwalaan niyang tama sa gitna ng mga nagtutunggaling paniniwala. Bukas din siya at tapat sa pagbabahagi ng kaniyang mga binabalak, ninanais at mga bagay na nagtutulak o nag-uudyok sa kanya upang gawin ang isang bagay (motivations). Ang isang taong may moral na integridad ay may tiwalang ibahagi sa ibang tao ang kanyang sariling paniniwala na maaaring maging daan upang mahimok ang ilan na maniwala at makiayon.

May kasabihan na mas madaling hubugin ang isang puno habang ito ay bata pa lamang. Ang pagsasanay sa sarili na magpasya at kumilos nang mapanagutan habang bata pa lamang ay kailangan lalo na sa kasalukuyang panahon. Maraming mga pangyayari sa ating lipunan na kailangan ng katatagan at matibay na paninidigan na magpasya ayon sa *moral* na pamantayan. Maraming hamon na inihahain ang ating kapwa na kailangan ng katalinuhan, katatagan at pananagutan. Sa modernong panahon katulad ngayon, mahalagang may matibay na pundasyon ang mga pagpapahalaga. Kaya kailangan simulan mo na itong hubugin. Isa rin itong hamon para sa iyo. Tutugon ka ba?

Marami ka na namang natuklasan sa pamamagitan ng iyong binasa. Alamin mo ang lalim ng iyong naunawaan dito.

Tayain natin ang iyong pag-unawa:

Ano ang naunawaan mo sa iyong binasa? Sagutin mo ang sumusunod na tanong sa iyong kuwaderno:

1. Bakit mahalagang maunawaan ang mga panloob na salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng mga pagpapahalaga?

---

2. Ano-anong mga kasanayan ang dapat na matutuhan ng tao upang mapatibay ang pundasyon ng kaniyang mga pagpapahalaga?

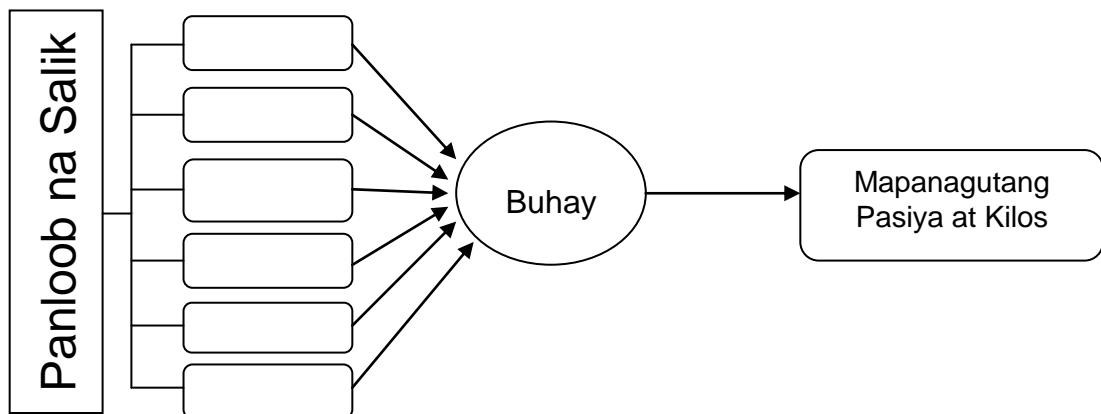
3. Ano ang maitutulong ng paghubog ng mga panloob na salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng pagpapahalaga sa isang tinedyer na katulad mo?

PAGHINUHA NG PAG-UNAWA

Ano ang konseptong naunawaan mo mula sa babasahin? Isulat ito sa iyong kuwaderno gamit ang *graphic organizer* na ito.

Ang paglalapat ng ng mga _____ sa pang-araw-araw na _____ ay gabay sa paggawa ng _____.

PAGSASABUHAY ANG MGA PAGKATUTO

Inaasahan kong naging malinaw sa iyo ang konseptong naipaliwanag sa babasahin tungkol sa mga panloob na salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng mga pagpapahalaga ng tao. Mahalaga ito upang masanay mo ang iyong sarili na malinang ang iyong mga pagpapahalaga gamit ang mga salik na ito.

Sa bahaging ito ng aralin, tutulungan ka kung paano mo ito gagawin.

Pagganap

Pumili ng isa sa anim na panloob na salik na sa tingin mo ay kailangan mong bigyan ng higit na pansin at dapat paunlarin. Kilalanin ang negatibong paraan ng paggamit mo ng panloob na salik na ito. Banggitin din ang epekto sa iyo ng negatibong paggamit nito. Isulat ang mga natuklasan mo gamit ang pormat ng tsart sa ibaba. May ibinigay na dalawang halimbawa na maaari mong sundan.

Panloob na Salik	Tukuyin ang negatibong paraan ng paggamit mo sa mga panloob na salik	Ano ang naging epekto sa iyo ng kilos na ito
Halimbawa: Konsensiya	Pagbabalewala sa bulong ng konsensiya na gawin o piliin ang mabuti.	Nasasanay ang sariling hindi pinakikinggan ang sinasabi ng konsensiya bilang gabay o nagiging manhid.
Disiplinang Pansarili	Inuuna ang panonood ng paboritong programa sa telebisyon kaysa sa paggawa ng gawaing bahay.	Nagiging palaasa at tamad sa paggawa ng gawaing bahay.

Ngayon ikaw naman, simulan mo sa bahaging ito. Gawin ito sa kuwaderno.

Panloob na Salik	Tukuyin ang negatibong paraan ng paggamit mo sa mga panloob na salik	Ano ang naging epekto sa iyo ng kilos na ito

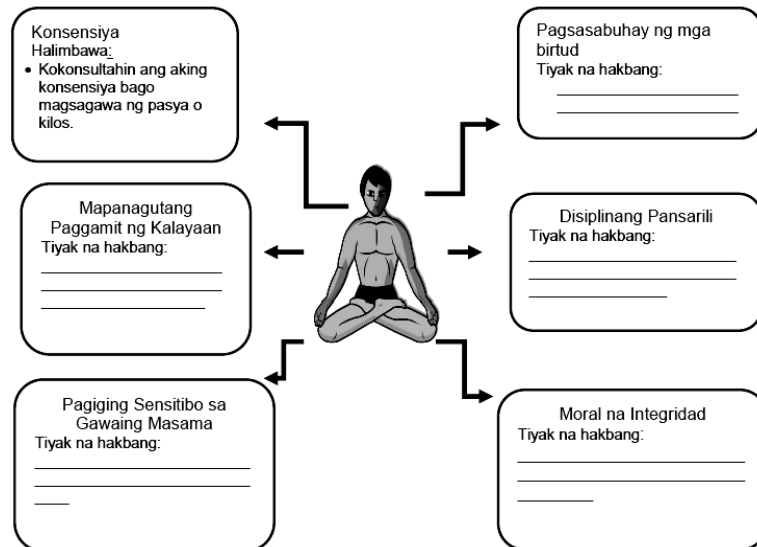
Pagninilay

May halaga ba na binigyan mo ng pansin ang mga negatibong paraan ng paggamit mo ng mga panloob na salik? Ano ang natuklasan mo kaugnay ng negatibong paraan ng paggamit ng mga ito? Ano ang epekto sa tao ng negatibong paggamit ng panloob na salik sa kilos o maging sa pagpapahalaga ng tao? Pareho kaya na nakaiimpluwensya ang negatibo o positibong paraan ng paggamit ng mga panloob na salik na ito? Isulat mo ang pagninilay na ito sa dyornal.

Dahil sa negatibo kong paggamit ng panloob na salik, natuklasan ko na:	Epekto ng negatibong paggamit sa panloob na salik:
Nahinuha ang impluwensya ng positibo at negatibong paraan ng paggamit ng mga panloob na salik sa pagpapahalaga ng tao?	Kongklusyon na nabuo kaugnay nito

Pagsasabuhay

Panuto: Tunghayan ang tsart na nasa ibaba. Punan ang bawat kahon ng mga tiyak na hakbang na iyong ilalapat sa pang-araw-araw na gawain at pagpapasiya na makatutulong sa paghubog ng bawat panloob na salik. Gabay mo ang unang kahon (konsensiya).

1. Mula sa iyong inilista, pumili ng isang paraan na gagawin mo sa isang buong linggo.
2. Itala ang paraan ng pagsasakatuparan ng gawain, petsa kung kailan ito inumpisahan at petsa kung kailan ito natapos.
3. Isulat ang iyong natutunan mula sa gawain, lagdaan at ipasa sa iyong guro.

Maaari mong gamiting gabay ang halimbawa at pormat na ito:

Paunlaring Panloob Salik	Gagawin	Pagsasagawa						
		Petsa ng Pagsisimula: _____ Petsa ng Pagtatapos: _____						
		Lunes	M	M	H	B	S	L
Halimbawa: Konsensiya	Susuriin ang aking konsensiy a bago magsaga wa ng pasya o kilos.	Niyaya ako ng kaibigan ko na maligo sa sapa. Sasama sana ako pero naalala ko na hindi alam ng magulang ko ang tungkol dito. Kaya hindi ako sumamasa sa kanya.	Dahil sa kagustuhan kong mabili ang paborito kong pagkain hindi ko ibinigay ang sukli ni Kuya nang inutusan akong bumili sa tindahan. Hindi ko rin iyo sinabi sa kanya kahit nagi- <i>guilty</i> ako.	Kinausap ko ang Kuya para sabihin ang totoong ginawa ko at nag "sorry" ako sa kanya.				
Natuklasan at natutuhan ko mula sa gawain:								
<hr/> Lagda ng Mag-aaral								

Muli, natapos mo na naman ang isang modyul kaya't binabati kita sa pagtagumpay mong tapusin ito! Hangad ko ang iyong lubos na pag-unawa sa kahalagahan ng mga panloob na salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng mga pagpapahalaga. Hangad ko rin na maisagawa mo nang wasto ang mga hakbang na ilalapat sa pang-araw-araw na gawain upang mahubog ang mga salik na ito. Magiging kapaki-pakinabang ang natutunan mo rito sa pag-aaral mo ng susunod na modyul. Ipagpatuloy ito!

Mga Kakailangang Kagamitan (websites, software, mga aklat, worksheet)

Mga Sanggunian:

- Cabellos, Peter (1991). *Forming the Conscience The Need for Formation and Knowledge of the Truth*. Manila. Sinag-Tala Publishers, Inc.
- Esteban, Esther J. (1990). *Education in Value: What, Why and for Whom*. Manila. Sinag-tala Publishers.
- Haring, Bernard (1912). *The Virtues of an Authentic Life: A Celebration of Spiritual Maturity*. Missouri. Liguori Publications
- Olson, Leanne M. *The Relationship between Moral Integrity, Psychological Well Being and Anxiety*. Retrieved from www.charis.wlc.edu/publications/charis_spring02/olson.pdf on November 20, 2009
- Quito, Emerita S. (1989). *Fundamentals of Ethics*. Manila. De La Salle University Press

Wood, Robert S. *On the Responsible Self*. <http://lds.org/ensign/2002/03/on-the-responsible-self?lang=eng>

Mga Larawan:

All retrieved on January 21, 2012

<http://www.fredericpatenaude.com/images/16105994.jpg>

<http://www.child-abuses.com/wp-content/uploads/2011/05/What-can-you-do-if-you-see-someone-else-being-bullied.gif>

http://image.shutterstock.com/display_pic_with_logo/388663/388663,1252888689,6/stock-vector-people-waiting-in-line-37008550.jpg

http://profile.ak.fbcdn.net/hprofile-ak-ash2/71076_287841227157_2390084_n.jpg

<http://images.anagrammer.com/r/e/m/o/r/s/e/-/00.thumbnail.668DE-remorse.jpg>

http://spotlight.macfound.org/images/uploads/whittier_library.jpg

<http://images.dxup.multiply.com/image/yt-TnRALfhcgmyz23ru9Fw/photos/1M/300x300/63384/CDocuments-and-SettingsAdministratorMy-DocumentsMy-Picturesthumb-pagmamano.jpg?et=HLqq2ERJTr%2CbZLbmv6EdXw&nmid=0>

<http://markatosservices.files.wordpress.com/2011/02/maid-services-in-delaware.jpg>

http://3.bp.blogspot.com/_NcMdEmWmkDc/SO1BB2bsbgl/AAAAAAAAA78/4TPiGxqLqjl/s1600-R/pic%3Fid%3D4f30uSJvPMmmOGVTD70p1rOjlfhxitlZB44Lv4xQp5Fd3lg%3D%26size%3Dm

<http://images.clipartof.com/small/1064660-Clipart-Friends-Holding-A-Birthday-Girls-Cake-Royalty-Free-Vector-Illustration.jpg>

<http://images.clipartof.com/small/5657-Happy-Boy-Sleeping-In-His-Bedroom-Clipart-Illustration.jpg>

http://1.bp.blogspot.com/_sVxXH2j_KLo/TlxUdhBqail/AAAAAAAAAAk/OuFstCMifQs/s1600/mom_home.gif

http://i.istockimg.com/file_thumbview_approve/4816017/2/stock-photo-4816017-open-notebook.jpg

http://4.bp.blogspot.com/_OgJjwWgTHJs/TnegPqFfP_I/AAAAAAAAABcAY_-m_FQiJYA/s640/be+your+own+kind+of+beautiful.jpg

Modyul 12: PANLABAS NA SALIK NA NAKAIIMPLUWENSIYA SA PAGHUBOG NG PAGPAPAHALAGA

Ano ang Inaasahang Maipamamalas Mo?

Abala na ang mga tao sa panahong ito. Marami ang umaagaw ng kanilang atensiyon mula paggising sa umaga hanggang sa muling pagtulog sa gabi. Dahil dito may mga bagay na nakakaligtaan ang tao na pag-uukulan ng pansin, lalo na kung sa kaniyang palagay hindi ito gaanong mahalaga.

Napapansin mo pa ba ang bukung liwayway? ang pagtubo ng mga halaman? ang magagandang bulaklak? ang patak ng ulan? Naririnig mo pa ba ang huni ng mga ibon? Namasdan mo pa ba ang paglipad ng mga paru-paro at kung gaano kaganda ng kanilang mga pakpak? Munting bagay marahil subali't nagdudulot ng saya sa damdamin.

Sa aralin ngayon, pag-uukulan mo ng pansin ang ilang bagay sa labas ng pagkatao mo na nakaaapekto sa kabuuan mo bilang tao.

Sa modyul na ito, inaasahang maipamamalas mo ang mga sumusunod na kaalaman, kakayahan at pag-unawa:

- Naisa-isa ang mga panlabas na salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng pagpapahalaga
- Nasusuri ang isang kilos o gawi batay sa impluwensiya ng isang panlabas na salik
- Napatutunayan na ang pag-unawa sa mga panlabas na salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng mga pagpapahalaga ay nakatutulong upang maging mapanuri at mapanindigan ang tamang pasya at kilos sa gitna ng mga natutunggaling impluwensiya
- Naisasabuhay ang pagiging mapanuri at pagiging mapanindigan sa mga pasya at kilos sa gitna ng mga nagtutunggaliang impluwensiya ng mga panlabas na salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng pagpapahalaga

Narito ang mga kraytirya ng pagtataya ng awtput mo sa titik d:

- May natukoy na mga positibo at negatibong impluwensiya sa paghubog ng pagpapahalaga ang mga panlabas na salik
- May naitalang paraan ng pagtugon sa bawat situwasyon
- May kalalakit na pagninilay
- May plano ng gawain na pagpapaunlad at pagbabago sa sarili sa pagharap sa negatibong impluwensiya

Paunang Pagtataya

1. Ang mga sumusunod ay mga kasanayang maaaring maging gabay ng isang kabataan upang maiwasan ang negatibong impluwensyang dulot ng media maliban sa:
  - a. Pag-aralang pairalin nag pagtitimpi sa lahat ng pagkakataon sa pamamagitan ng pagsasabuhay ng mga birtud
  - b. Suriing mabuti ang kredibilidad ng tao o kompanya at ang kanilang mga ibinabahaging palabas, produkto o patalastas.
  - c. Matutong talikuran ang tuksong dulot ng mga patalastas, mga panooring nagpapakita ng imoralidad, pagiging malabis na bulgar at minsan ay may kalaswaan
  - d. Kailangang sanayin ang iyong kaisipan upang masuri ang kalidad ang ano mang impormasyon na tatanggapin o produktong tatangkilikin at ang pagsusuri sa halaga at magiging gamit nito.
2. Mahalagang maunawaan ang mga panlabas na salik na nakaiimpluwensya sa paghubog ng halaga dahil nakatutulong ito upang:
  - a. maging ganap ang pagkatao ng tao
  - b. maging matalino sa pamimili ng salik na tagging pagkukuhanan ng mabubuting halaga na isasabuhay
  - c. maging mapanuri at mapanindigan ang tamang pasya at kilos sa gitna ng nagtutunggaliang impluwensya
  - d. maging isang mabuting huwaran ng kagandahang asal ng mga bahagi ng panlabas na salik na makaiimpluwensya sa paghubog ng halaga
3. Bukod sa tulongan ang mga isang bata upang mas mapalawak ang kanyang isipan at maunawaan ang halos walang hanggan nitong kakayahan na makakalap ng karunungan, ano ang isa sa bahaging maaaring gampanan ng guro sa paghubog ng halaga ng isang bata?
  - a. Pagtuturo sa mga mag-aaral ng katotohanan
  - b. Pagtuturo sa mga mag-aaral na magsagawa ng mga pagpapasya gamit ang kaalaman na natutuhan sa paaralan
  - c. Pagtuturo sa mga mag-aaral na maging matatag sa pagpapanatili ng moral na pinsipyo sa gitna ng mga pagsubok at nagtutunggaliang mga halaga
  - d. Lahat ng nabanggit
4. Ang labis na kahirapan ang maaaring maging hadlang upang mapanatili o mas mapataas ang dignidad ng isang bata at maisabuhay ang mga halaga. Ang pahayag ay:
  - a. Tama, dahil ang kahirapan ang dahilan upang mabawasan ang ng isang bata sa kanyang sarili
  - b. Tama, dahil sa kahirapan ay nababawasan ang panahon ng mga magulang upang batayan at paunlarin ang halaga ng kanilang mga anak
  - c. Mali, dahil maging ang labis na karangyaan ay maaari ring maging hadlang upang maisabuhay ng isang bata ang mga halaga

- d. Mali, dahil lahat ng mahirap ay nais na maging mabuting mamamayan ng lipunan at anak ng Diyos
5. Ang mga sumusunod ay mga tungkulin ng pamilya sa paghubog ng mga halaga ng kanilang anak maliban sa:
    - a. Ituro ang mga taong pakikisamahan at pagkakatiwalaan
    - b. Ituro ang magpahalaga hindi lamang sa sarili kundi mas higit para sa kapwa
    - c. Ituro ang mga prinsipyong moral sa pamamagitan ng kanilang pansariling kaisipan, salita at ugali
    - d. Gabayan ang isang bata na kilalanin, unawain isapuso, iangat at isabuhay ang pangkalahatang katotohanan.
  6. Ang pangunahing kailangan ng isang kabataan upang hindi sila maging mahina sa paglaban sa masamang impluwensyang dulot ng iba pang mga kabataan ay:
    - a. mataas na antas ng tiwala at pagkilala sa sarili
    - b. mataas na antas ng pakikihalubilo at pakikisangkot
    - c. sapat na kaalaman sa pagkilala ng masamang impluwensya
    - d. sapat na kahandaan upang humarap sa iba't ibang uri ng tao
  7. Ang isa sa maituturing na dahilan kung bakit nahaharap ang isang kabataan sa malaking posibilidad na maimpluwensyahan ng kanyang kapwa kabataan ay dahil:
    - a. kulang pa ang kanyang kakayahan sa paghihiwalay ng tama at mali
    - b. nais nilang maramdaman na sila ay tinatanggap at kinikilalang kabahagi
    - c. hindi naging matibay ang mga itinurong halaga ng mga magulang at guro
    - d. hindi pa sapat ang kakayahan ng mga kabataan sa paglaban sa mga negatibong impluwensya ng kapwa kabataan
  8. Ang itinurong mga halaga ng mga magulang sa tahanan ay maaaring mawala sa isang iglap lalo na sa yugto ng kabataan.
    - a. Tama, dahil nagiging malayo sila sa isa't isa sa yugto ng kabataan
    - b. Tama, dahil maaaring mabag o ito ng mga impluwensya ng kapwa kabataan
    - c. Mali, dahil ito ay nakatanim na sa isip at puso ng mga kabataan
    - d. Mali, dahil hindi makikinig ang mga kabataan sa iba maliban sa kanilang mga magulang
  9. Ang magtutulak sa isang bata upang tunay na mahalín ang katotohanan at upang isabuhay ang mga halaga na itinuro sa paaralan ay sa pamamagitan ng:
    - a. pagtingala sa isang gurong itinuturo at isinasabuhay ang magandang halimbawa
    - b. pagtingala sa isang gurong itinuturo sa mga mag-aaral ang halaga ng pamumuhay sa magandang halimbawa
    - c. pagtingala sa isang gurong hinahayaang matuto ang kanilang mga mag-aaral sa kanilang mga ipinakikitang magandang halimbawa
    - d. pagtingala sa isang gurong hindi kailanman kakikitan ng pagkakamali

10. Sino ang pinakaepektibong makapagtuturo sa isang bata na isabuhay ang disiplinang pansarili?
 a. magulang   b. guro   c. sarili d. kaibigan

PAGTUKLAS NG DATING KAALAMAN

Panuto: Mula sa kinilala mong salik na nakaiimpluwensiya sa iyo sa itaas na gawain, isa-isahin ang mga impluwensiyang nakuha mo mula sa kanila. Magbigay ng hindi bababa sa tatlo sa bawat salik na nakaiimpluwensiya sa iyo. Ilagay din kung positibo o negatibo ang epekto ng impluwensiyang ito sa iyo. Banggitin ang patunay kung bakit nasabi mong positibo o negatibo ang impluwensiya sa iyo.

May halimbawang ibinigay na maari mong sundan. Gawin ito sa iyong kuwaderno.

Salik	Impluwensiyang nakuha	Epekto (Positibo o Negatibo)	Patunay
Halimbawa: Pamilya	- Pagsagot ng “po” at “opo” sa tuwing ako ay makikipag-usap sa kahit na sinong nakatatanda sa akin. - Dahil may katulong kami okay lang sa mama ko na hindi ako gumagawa ng gawaing bahay.	<ul style="list-style-type: none"> • Positibo • Negatibo 	<p>Nalinang ang aking pagiging magalang.</p> <p>Lahat inaasa ko sa iba ang paggawa kaya wala akong alam na gawain. Minsan nagugutom ako pag ako lang mag-isa sa bahay dahil hindi ako marunong magluto.</p>

Sagutin ang mga tanong sa iyong kuwaderno:

- Ano ang masasabi mo sa impluwensiyang nakuha mo mula sa mga salik na iyong kinilala?

- Mahalaga ba sa iyo ang mga impluwensiyang nakuha mo mula sa kanila? Patunayan.

Kawili-wiling gawin ang pagsusuri sa sarili hindi ba? Maraming mga bagay na kapanapanabik na matuklasan sa ating sarili.

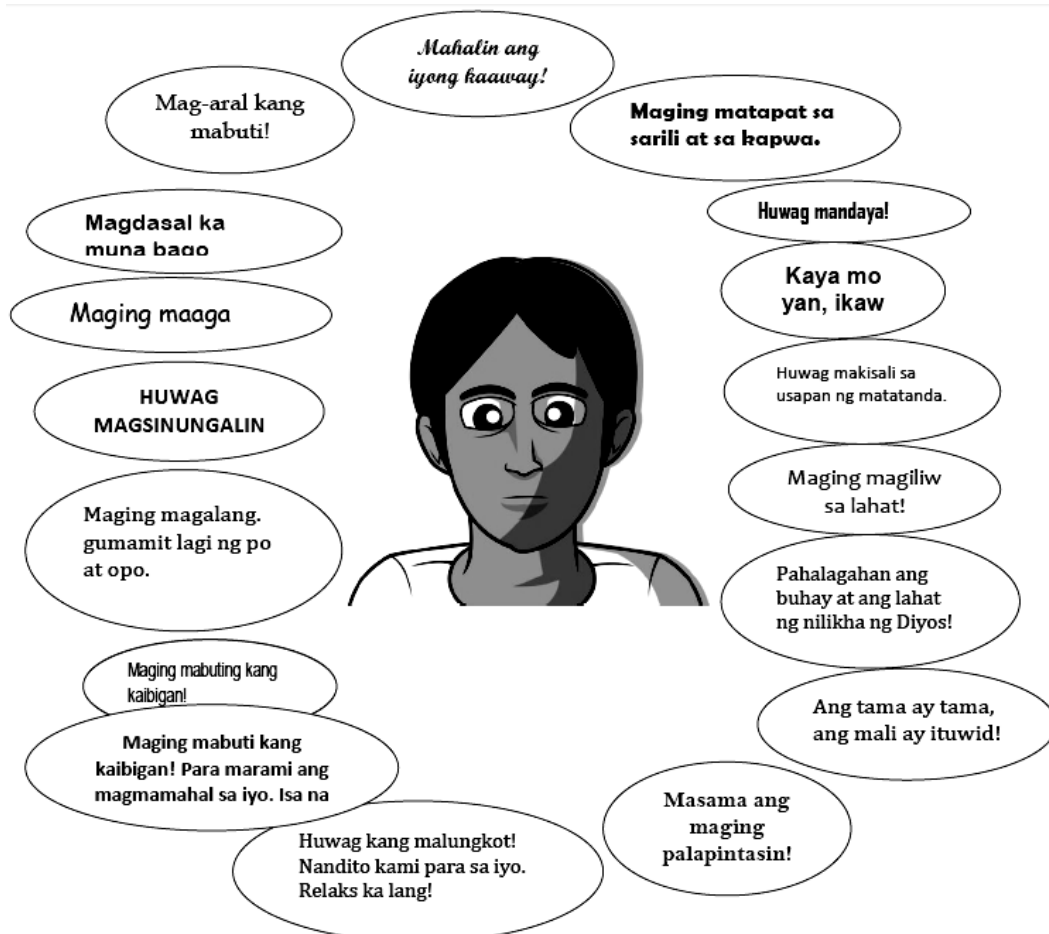
Upang lubos mong maunawaan at maging malinaw sa iyo ang pagkakaiba ng salik na tinutukoy sa natapos mong gawain ngayon at sa panloob na salik na iyong natutuhan sa nakaraang modyul, ipagpatuloy mo ang pag-aaral sa modyul na ito.

PAGLINANG NG MGA KAALAMAN, KAKAYAHAN AT PAG-UNAWA

Bakit ako ganito? Marahil naitanong mo ito sa iyong sarili noong minsang humarap ka sa salamin o kaya'y noong may nagawa kang hindi mo naibigan. Ano nga ba ang kahulugan ng tanong na ito? Isang katuturan ng tanong na ito ay ang pagsuri ng sarili kung paano nahubog ang isang pagkatao. Matutuklasan mo sa bahaging ito kung paano ito nagaganap.

Familyar ba sa iyo ang mga katagang ito sa ibaba? May nakapagsabi na ba nito sa iyo? Tunghayan mo kung ano-ano ang mga katagang ito.

Sino-sino kaya ang maaaring nagbigkas ng mga pahayag na ito?

Panuto:

- Tukuyin mo kung sino-sino ang maaaring nagsabi ng mga ito gayundin ang maaaring epekto ng kanilang pahayag sa iyo. Maaari mong sundan ang halimbawa sa ibaba. Gawin ito sa iyong kuwaderno.

Mga Pahayag	Sino ang nagsabi	Impluwensiya sa akin
Halimbawa: 1. Kaya mo yan, ikaw pa!	Kapwa kabataan / kaibigan	Nagpalakas ng aking loob, kaya nagawa ko nang maayos ang dapat kong gawin. Naging positibo ang tingin ko sa aking sarili.
2. Huwag makisali sa usapan ng matatanda		
3. Maging magiliw sa lahat!		
4. Pahalagahan ang buhay at ang lahat ng nilikha ng Diyos		
5. Ang tama ay tama, ang mali ay ituwid!		
6. Masama ang maging palapintasin		
7. Huwag kang malungkot! Nandito kami para sa iyo. Relaks ka lang!		
8. Huwag magsinungaling		
9. Maging magalang, gumamit lagi ng po at opo		
10. Maging maaga lagi		
11. Maging mabuti kang kaibigan para marami ang magmamahal sa iyo. Isa na kami doon.		
12. Magdasal ka muna bago kumain!		
13. Mag – aral kang mabuti!		
14. Mahalin ang iyong kaaway!		
15. Maging matapat sa sarili at sa kapwa		
16. Huwag mandaya!		

- Mula sa mga pahayag sa itaas, alin ang higit mong nagustuhan at nagkaroon ng malaking epekto sa iyo?
- Pumili ng isa at ipaliwanag kung bakit mo ito nagustuhan at ano ang naidulot nito sa iyo.
- Banggitin ang epekto nito sa iyo.
- Maaaring sundan ang gabay na ito:

Ang pahayag para sa akin:

Napiling pahayag:

Bakit nagustuhan :

Ang epekto ng pahayag sa
akin :

Nalaman mo sa Modyul 11 na may mga salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng mga pagpapahalaga ng tao; sa araling ito matutuklasan mo hindi lang panloob na salik ang nakaiimpluwensiya sa paghubog ng iyong pagpapahalaga kundi mga panlabas na salik din.

Inaanyayahan kita na alamin mo nang lubos ang mga panlabas na salik na ito. Higit pa dito, unawain kung paano nakaiimpluwensiya ang mga ito sa paghubog ng iyong mga pagpapahalaga. Handa ka na ba?

PAGPAPALALIM

MGA PANLABAS NA SALIK NA NAKAIIMPLUWENSYA SA PAGHUBOG NG PAGPAPAHALAGA

Ang tao ay likas na panlipunang nilikha. Bahagi ng kaniyang buhay ang pakikipag-ugnayan sa kaniyang kapwa. Nagiging ganap siyang tao sa tulong ng mga tao sa kaniyang buhay at paligid. Ang lahat ay may kani-kaniyang bahaging ginagampanan sa paghubog ng kanyang pagkatao at mga pagpapahalaga.

Kung may mga panloob na salik sa paghubog ng mga pagpapahalaga mayroon ding mga panlabas na salik (Esteban,1990). Maaaring magdulot ng magandang impluwensiya sa iyo ang mga ito; ngunit maaari ring magdulot nang hindi magandang impluwensiya kung hindi mababantayan o mapipigilan.

1. Pamilya at Paraan ng Pag-aaruga sa Anak

Ang pamilya ay hindi lamang itinuturing na pundasyon ng lipunan kundi pundasyon ng pagkatao ng isang indibiduwal. Ang magulang ang siyang binibigyan ng karapatan na itayo ang istruktura ng pag-uugali at pagpapahalaga ng kanilang mga anak. Hindi lang karapatan bagkus tungkulin at pananagutan. Kaya't sila ang nagsilbing guro sa ating tahanan, sila ang una nating nasilayan sa pagdating natin sa mundo at ang mga unang nagturo sa atin ng pagmamahal dahil sa kanilang mga halimbawa. Sa kanila natin unang naramdaman na tayo ay mahalaga; sa kanila rin natin unang natutuhan na magpapahalaga sa ating sarili sa ating kapwa. Sa kanila natin natutuhan ang pagbibigay at pagbabahagi, ang kahalagahan ng pagpapasalamat at ng dignidad, ng paggalang at pagmamahal. Tungkulin din nilang ituro ang mga prinsipyong moral sa pamamagitan ng kanilang pagsasabuhay sa mga ito sa pang-araw-araw na buhay.

Sa kabila nito, may mga nagdadalaga at nagbibinata na nagsasabi na ang ginagawa sa kanila ng kanilang magulang ay pagsupil at pagnakaw sa kanilang kalayaan. Mayroon din naman sa kanilang malawak ang pang-unawa katulad sa nagdadalagang nagkomento na “hindi siya mahal ng kanyang mga magulang , kasi hinahayaan lamang na gawin niya anuman ang kaniyang maibigan.” Ayon kay William V. Shannon, kapag ang magulang ay hindi nagpunyaging turuan at hubugin ang pagpapahalaga ng kanilang anak ay hindi nila tinuruang maging malaya upang hubugin ng kanilang mga anak ang kanilang sarili. Bagkus ibinibigay nila sa ibang kabataan at sa media lalo na sa telibisyon, pelikula at internet ang paghubog sa kanila. Kaya't masuwerte ka kung ikaw ay pinaaalalahanan, tinuturuan at ginagabayan, hindi ito nangangahulugang inaalisan ka ng kalayaan.

Nakikita natin ang napakalaking bahaging ginagampanan ng ating pamilya sa paghubog ng ating pagpapahalaga. Sila ang may tungkuling gabayan ang isang bata na kilalanin, unawain, isapuso, iangat at isabuhay ang tama. Ngunit hindi ito kakayanin ng mga magulang lamang, mahalagang katuwang ang mga anak sa pagkamit ng layuning ito. At saka pa lamang masasabing tunay na naging epektibo

ang pagtuturo ng pagpapahalaga sa tahanan kung tunay na nabubuo ang magandang relasyon ng magulang at ng kanilang mga anak; gayundin ang ugnayan sa pagitan ng mag-asawa.

2. Guro at Tagapagturo ng Relihiyon

Katulad ng mga magulang sa tahanan, malaki rin ang bahaging ginagampanan ng guro sa paghubog ng mga pagpapahalaga. Siya ang makatutulong sa isang bata upang mas mapalawak ang kaniyang isip at maunawaan ang kaniyang kakayahang makakalap ng karunungan, upang magamit ito para lamang sa katotohanan at kabutihan. Sa paaralan natututuhan ang pagkakaroon ng kahandaan sa pagharap sa mga sitwasyon at pagsasagawa ng mga pasiya gamit ang kaalaman sa tama at mali. Dito matututuhan ang pagkakaroon ng katatagan na mapanatili ang moral na prinsipyo sa gitna ng mga pagsubok at nagtutunggaliang mga pagpapahalaga at impluwensiya ng kapaligiran. Pangmatagalan ang impluwensiya sa isang bata na mahal in ang katotohanan at isabuhay ang mga pagpapahalaga ng isang gurong nagtuturo at nagsasabuhay ng magandang halimbawa.

3. Mga Kapwa Kabataan (*Peers*)

Sa mga panahong wala sa paggabay ng mga magulang at guro ang isang bata, ang kaniyang kahalubilo ay ang kaniyang kapwa kabataan. Sa huling yugto ng pagiging bata at sa maagang yugto ng kaniyang kabataan, isa sa may malakas na impluwensiya sa isang bata ay ang kaniyang kapwa kabataan.

Dahil sa dumadaan ang isang kabataang katulad mo sa yugto ng emosyonal at panlipunang pagbabago, nagiging masidhi ang iyong pagnanais na tanggapin ka lalo na ng iyong kapwa kabataan. Nais mong maging bahagi ng isang pangkat, ang maramdaman na ikaw ay kanilang tinatanggap, ang makilalang kabahagi. Nakatutulong ito upang mas mapataas ang iyong tiwala at pagpapahalaga sa iyong sarili. Mahalaga para sa isang kabataang katulad mo ang magkaroon ng mataas na antas ng tiwala at pagkilala sa sarili. Makatutulong din ito upang hindi ka maging mahina sa paglaban sa masamang impluwensiyang dulot ng iba pang mga kabataan. Ang ilang mga batang maaaring maituturing na may mahinang personalidad ay ang mga kabataang madaling pasunurin na gawin ang anumang bagay para lamang matanggap ng pangkat. Sa kabilang dako, kung mataas ang iyong tiwala sa iyong sarili, mas madali para sa iyo ang magpasiya batay sa iyong moral na paninindigan. Sa ganitong pamamaraan, ikaw ang maaaring lider ng pangkat, ang kanilang maging halimbawa, ang kanilang maging impluwensiya.

Kahit pa gaano kalakas ang naging impluwensiya sa iyo ng iyong magulang at mga guro, maaari pa ring mawala ang mga ito sa isang iglap dahil sa iyong mga kapwa kabataan. Kung kaya kailangan na maging labis na maingat at matatag ka na labanan ang masamang impluwensiyang maaari nilang maidulot sa iyo. Kailangang mapanatili mong matatag ang iyong moral na prinsipyo upang mapanindigan mo ang iyong mga pagpapahalaga. Kaya't ayon kay Sean Covey maaari kang magkaroon ng maraming kaibigan subali't huwag mong isentro ang buhay mo sa kanila. Hindi ito matatag na pundasyon sapagka't hindi mo sila makakasama sa habampanahon.

4. **Pamana ng Kultura** (*Cultural Heritage*) at **Impluwensiya ng Kapaligiran o Lipunan**

Habang lumalawak ang mundong ginagalawan ng isang kabataan, lumalawak din ang maaring makaimpluwensya sa paghubog ng kaniyang mga pagpapahalaga. Sa dami ng iba't ibang pagpapahalagang maaaring makita mula sa iyong lipunang ginagalawan, nararapat na taglay mo ang kahandaan upang pumili ng karapat-dapat na pagpapahalagang tutularan at isasabuhay. Tanggapin natin ang katotohanan na dahil sa pagbabagong dulot ng modernong panahon sa pamumuhay sa lipunan, may ilan na nakakalimutan ang mga moral na prinsipyo kapalit ng pag-unlad. Gayundin, sa pamumuhay sa ganitong uri ng kapaligiran ay nangangailangan ng *katatagan* sa pagkapit sa pansariling moral na pamantayan. Kailangang isaisip na ang tunay na kahalagahan ng pamana ng kultura ay ang pagkakaroon ng mataas na antas ng panlipunang pagbabago na nakamit dahil sa paghubog ng kaisipan upang humanap ng karunungan at katotohanan at sa pagsasanay ng kilos-loob na piliin ang mabuti, isabuhay ang birtud at iangat ang Batas Moral.

Halimbawa nito, ay ang nakaaalarmang pagtanggap ng mga tao sa bilihan ng boto sa panahon ng eleksiyon bilang normal na gawain. Nagiging bahagi na ito ng kultura ngayon na naipamumulat sa mga kabataan. Dahil dito naging gawain na ng mga kabataan ang bumili o magbenta ng boto sa tuwing sila ay pipili ng kapwa kabataang mamumuno sa kanila. Malaking hamon para sa iyo ang maging mapanuri at gamitin ang iyong kakayahan upang maging matatag at hindi magpapadala sa ganitong uri ng impluwensiya.

5. **Katayuang Panlipunan-Pangkabuhayan** (*Socio-Economic Background*)

Isa sa pangunahing karapatan ng tao ay ang matugunan ang kaniyang mga pangunahing pangangailangan. Kailangan niya ng sapat na nutrisyon, damit, matitirahan, gamot, pahinga, at iba pa. May malaking kaugnayan ang pagtugon sa mga pangangailangang ito sa paghubog ng pagpapahalaga ng isang bata. Subali't ayon kay Covey, may mga taong tinitingan ang mundo sa pamamagitan ng lente ng materyal na bagay. Ibig sabihin ang halaga ng tao ay nasusukat sa material na bagay na kaniyang nakamit sa buhay.

Ayon kay Esteban (1990) dalawang panlipunang pangkabuhayang kondisyon ang maaaring nagiging hadlang sa pagtuturo ng pagpapahalaga; *labis na kahirapan*, kung saan hindi nakakamit ng isang tao ang kaniyang pangunahing pangangailangan; at *labis na karangyaan*, kung saan labis ang natatanggap para sa kaniyang pansariling pangangailangan. Ang dalawang kondisyon na ito ay parehong maaaring maging hadlang upang mapanatili o mas mapataas ang dignidad ng isang bata, matiyak ang kaniyang pangkabuuang pagbabago at maisabuhay ng bata ang mga birtud. Saan ka man nabibilang sa dalawang kondisyon na nabanggit, kailangang maunawaan na dapat na panatilihin ang katatagan ng kalooban at laging panaigin ang moral na prinsipyo upang patuloy na maiangat ang antas ng moral na pagpapahalaga sa gitna ng ilang mga kondisyong katulad ng nabanggit sa unang talakay. Kailangang taglayin ang kakayahan upang ihiwalay ang tama sa mali at ang mabuti sa masama sa gitna ng kahirapan o labis na karangyaan.

Hindi masama ang pagkamit o pag asam na makamit ang mga bagay na materyal, ang mahalaga hindi rito nakasentro ang buhay mo. Ang tiwala sa sarili ay

kailangang magmula sa loob ng tao at hindi nakadepende sa labas niya, mula sa kalidad ng puso at hindi sa bilang ng bagay na kaniyang pag-aari. Ayon nga sa tanong, “Kung **ako**, ay ang materyal na bagay na pag-aari ko, kapag nawala ito, sino na ako?”

6. Media

Sa kasalukuyang panahon, isa sa mga may pinakamalakas na impluwensiya sa isang kabataan ay ang media. Sa lungsod man ito o maliliit na mga bayan ng bansa, pilit na inaabot ng modernisasyon at ng impormasyong dala ng media. Hindi natin maisasantabi ang magandang dulot nito para sa tao, sa mabilis na uri ng buhay, mahalagang ang tao ay nakaaalam. Ngunit sa kabilang bahagi ng kagandahan nito ay ang panganib na makaimpluwensiya sa isang bata lalo na yaong mga iresponsableng naipahahayag ng media.

Dahil sa ang mga inihahain ng media, ang isang kabataang tulad mo ay kailangang maging kritikal sa pamimili ng mga paniniwalaan at tatanggapin sa inihahain nito sa atin. Kailangan kang maging matatag at matalino sa iyong gagawing pagpapasiya at pamimili. Narito ang ilang kasanayang gagabay sa iyo sa aspetong ito (Esteban, 1990):

1. Kailangang mapalawak ang iyong kaalaman sa pangkalahatang katotohanan at Batas Moral na sumasalungat sa materyoso at makasariling hangarin ng tao sa patnubay ng mga magulang at guro.
2. Kailangang sanayin ang iyong kaisipan upang masuri ang kalidad ng anumang impormasyon na tatanggapin o produktong tatangkilikin, at ang pagsusuri sa pagpapahalaga at magiging gamit nito.
3. Pag-aralang pairalin ang pagtitimpi sa lahat ng pagkakataon sa pamamagitan ng pagsasabuhay ng mga birtud.
4. Matutong talikuran ang tuksong dulot ng mga patalastas, mga panooring nagpapakita ng imoralidad, pagiging labis na pagkabulgar at minsan ay may kalaswaan na.

Kahit pa gaano katatag ang naitanim na impluwensiya ng sariling pamilya o ng guro sa paaralan, hindi maaaring maisantabi ang panganib na dala ng media upang mabago ang anumang pananaw at pagpapahalaga na mayroon ang isang kabataang katulad mo. Masyadong makapangyarihan ang tuksong dala nito upang ikaw ay sumunod o umayon. Tandaan na kailangang mas lalong manaig ang katatagan ng sariling moral na prinsipyo at pagpapahalaga. Kaya't habang hindi pa dumarating ang tuksong ito makatutulong kung gumawa ka na ng desisyon ngayon pa lang. Kapag dumating ang tuksong ito ay huwag mong babaguhin ang desisyong ito. Halimbawa, kung nagdesisyon kang hindi titikim ng alak o kaya'y manigarilyo dahil sa masamang epekto nito sa katawan ng tao, hindi mo ito babaguhin kahit ano pang pang-uudyok ang gawin sa iyo ng iba kahit pa siya ay iyong kaibigan.

Ang pagbuo ng sarili ay kailangang maisagawa nang puno ng pag-iingat at nang may katalinuhan. Kailangang maitanim sa isipan na mas mahalagang isagawa

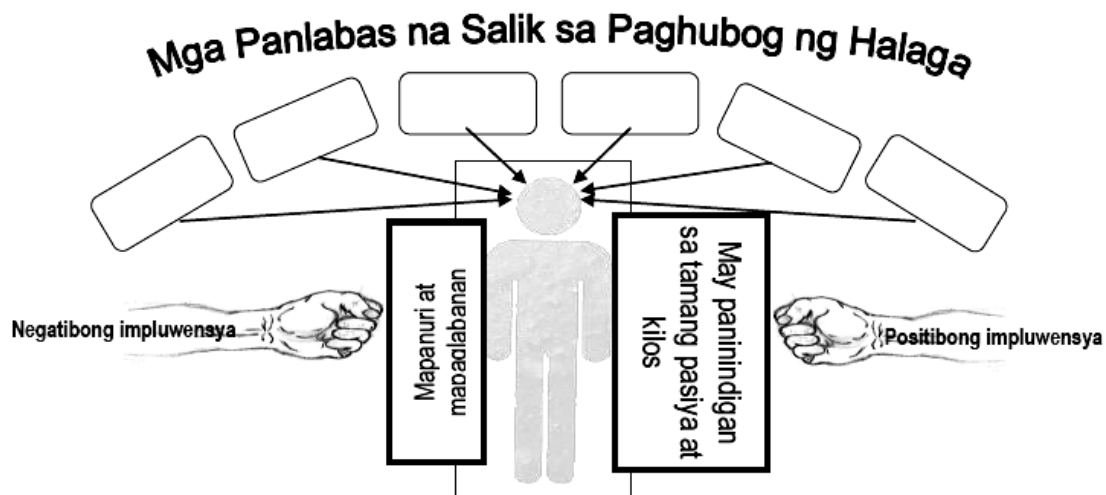
ito sa ilalim ng paggabay ng mahahalagang tao sa iyong paligid yaong may kaalaman sa buhay moral at nagpapamalas ng kabutihan sa kanilang buhay. Ang paghubog nang wasto at mataas na antas ng pagpapahalaga ay nakasalalay sa kagalingan na piliin at gawin ang mga halimbawa mula sa mga matibay na modelong ng mga pagpapahalaga.

Tayain natin ang iyong pag-unawa:

Ano ang naunawaan mo sa iyong binasa? Upang masubok ang lalim ng iyong naunawaan sagutin mo ang sumusunod na tanong sa iyong kuwaderno:

1. Bakit mahalagang maunawaan ang mga panlabas na salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng pagpapahalaga?
2. Ano ang kasanayan na dapat taglayin ng tao upang matiyak na tama ang pagpapahalagang tinatanggap mula sa mga panlabas na salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng mga pagpapahalaga?
3. Ano ang nararapat gawin sa mga negatibong impluwensiyang maaaring idulot ng mga panlabas na salik na ito?
4. Ano ang nararapat gawin sa mga positibong impluwensiya hatid ng mga panlabas na salik na ito?

Ano ang konseptong naunawaan mo mula sa babasahin? Isulat ito sa iyong kuwaderno gamit ang *graphic organizer*

PAGSASABUHAY NG MGA PAGKATUTO

Mula sa iyong nabasa, natuklasan mo na ang iyong pagpapahalaga ay nalinang sa pamamagitan ng impluwensiya ng iba't ibang panlabas na salik. Mahalagang may kamalayan ka tungkol sa mga impluwensiyang nakukuha mo mula rito upang masanay mo ang iyong sarili na maging mapanuri at magkaroon ng paninindigan sa tamang pasya at kilos.

Suriin ang mga pagpapahalaga na mayroon ka ngayon, uriin kung alin sa mga panlabas na salik ang nakaimpluwensiya nito sa iyo.

Narito kung paano mo ito gagawin.

Pagganap

Tukuyin ang mga kontribusyon ng bawat panlabas na salik sa paghubog ng iyong pagkatao. Maaring isama ang mga natutuhan at mga impluwensiya sa iyo ng bawat isa positibo man ito o negatibo. Maaaring maglista ng higit pa sa lima.

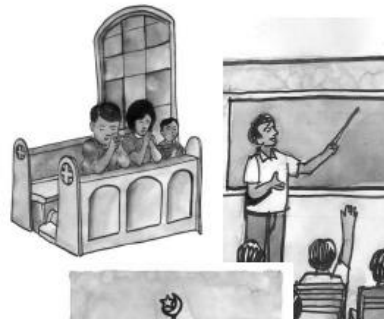
PAMILYA

Halimbawa: Pagkakaroon ng takot sa Diyos.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Halimbawa: Pagmamahal sa kapatid

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

GURO AT TAGAPAGTURO NG RELIHIYON

MGA KAPWA KABATAAN

Halimbawa: Pagiging masayahin

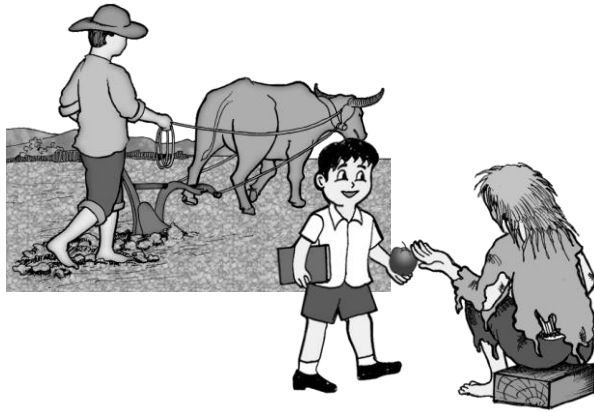
1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Halimbawa: Pagiging mapagpasalamat.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

PAMANA NG KULTURA

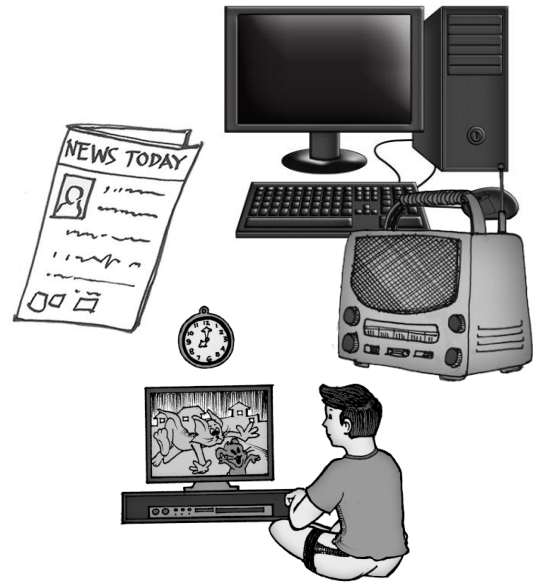
KATAYUANG PANLIPUNAN-PANGKABUHAYAN

Halimbawa: Pagiging matipid

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

Halimbawa: Pagiging maluho

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

MEDIA

Kawili-wiling gawin hindi ba? Ang dating hindi mo pinapansin ay napagtuunan mo ng atensiyon ngayon. May mga bagay pala sa iyong sarili na kailangan ng iyong masusing pagsusuri.

Higit sa anupaman o sinuman, mahalagang makilala mo nang husto ang mga bagay tungkol sa iyo. Ayon nga kay Socrates *know thyself* o “kilalanin mo ang iyong sarili”.

Pagninilay:

Naging bahagi ba ng iyong pagkatao ang mga panlabas na salik na nakaiimpluwensiya sa paghubog ng pagpapahalaga? Ano-ano ang mga pagpapahalagang nahubog sa iyo sa pamamagitan ng mga panlabas na salik na ito? Nagustuhan mo ba ang epektong dulot nito sa iyo? Upang malinang ang iyong pagpapahalaga, may nais ka bang paunlarin o baguhin sa mga ito. Paano mo ito gagawin? Isulat ang pagninilay na ito sa iyong journal o diary notebook.

Pagpapahalagang nahubog ng mga panlabas na salik	Damdamin kaugnay ng epekto
Pagpapahalagang nais paunlarin	Hakbang na gagawin: 1. _____ 2. _____ 3. _____

Nagkaroon ka na ng kamalayan kung paano nakaiimpluwensiya ang mga panlabas na salik sa paghubog ng iyong pagpapahalaga. Ngayon alam mo na kung ano ang mga dapat gawin upang maprotektahan mo ang iyong sarili mula sa mga negatibong impluwensiya.

Ang hamon sa iyo ay ang pagsasabuhay nito sa araw-araw.

Pagsasabuhay:

Nasubukan mo na bang magbantay upang pangalagaan ang isang bagay? Gagawin mo ito sa iyong sarili mismo sa loob ng isang linggo. Layunin nitong tulungan ka na maging mapanuri at mapanindigan ang iyong pagpapasya at kilos sa pamamagitan ng pagbantay sa iyong magiging kilos.

Gumawa ng isang "Watchlist" na maglalaman ng mga Positibo at Negatibong Impluwensiya na haharapin sa loob ng isang linggo. Itala kung ano ang ginawang pagtugon sa mga impluwensyang ito. Ang *watchlist* ay listahan ng mga bagay na

babantayan at susubaybayan mo sa iyong sarili lalo na ang pagtugon sa mga impluwensiyang hinaharap mo araw-araw. Gamiting gabay ang halimbawa sa ibaba.

Araw	Panlabas na Salik	Ano ang sitwasyon / impluwensiya ?	Positibo	Negatibo	Tugon
Halimbawa: Lunes	Niyayang uminom ng alak sa party ng isang kaibigan	Niyayang uminom ng alak sa party ng isang kaibigan		✓	Hindi sumama dahil alam kong hindi maganda sa katawan ang pag-inom ng alak at magagalit ang aking mga magulang
Martes					
Miyerkol es					
Huwebe s					
Biyernes					
Sabado					
Linggo					
Nais baguhin sa naging tugon:					
Natuklasan at natutuhan sa gawain:					

Binabati kita sa matagumpay mong pagbabantay sa mga impluwensiyang tinatanggap mo sa iyong sarili. Hangad kong patuloy mong isabuhay ang mga hakbang na natutuhan mo sa pagsuri ng mga impluwensiyang hatid ng mga panlabas na salik na ito na nakaaapekto sa iyong mga pagpapahalaga.

Mga Kakailangang Kagamitan (websites, software, mga aklat, worksheet)

Mga Sanggunian:

- Esteban, Esther J. *Education in Values: What, Why and for Whom*. Manila. Sinag-tala Publishers. (1990).
- Covey, Sean. *The 7 Habits of Highly Effective Teens*. NY. Fireside. (1998)

Mga Larawan:

- http://media27.onsugar.com/files/2011/08/31/1/1818/18184686/577a19c8a030bead_a_picture_of_a_plant_B.jpg, January 24, 2012
- <http://www.quotednews.com/wp-content/uploads/2011/09/5a02312c6f6c4f.jpg>